

PIRKANMAAN HYVINVOINTIALUE

VALMIUSSUUNNITELMAN YLEINEN OSA

12.12.2022

Sisällysluettelo

1. Valmiussuunnittelun perusteet.....	2
1.1. Lainsäädäntö ja ohjeet	2
1.2. Normaali- ja poikkeusolojen määritelmät	2
1.3. Valmiuden säätely.....	3
2. Toimintaympäristön ja organisaation kuvaus	4
2.1. Väestö	4
2.2. Talous.....	5
2.3. Henkilöstö.....	6
2.4. Palveluverkko ja toimitilat	6
2.5. Hyvinvointialueen tietojärjestelmäympäristö.....	7
2.6. Päätöksenteko ja hallinto.....	7
3. Valmiussuunnittelu Pirkanmaan hyvinvointialueella	8
3.1. Varautumisen ja valmiussuunnittelun tarkoitus ja tavoitteet.....	8
3.2. Hyvinvointialueen turvallisuus, riskienhallinta ja varautuminen	9
3.3. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus ja yhteistyöalue	9
3.4. Pelastuspalveluiden varautuminen ja valmiussuunnittelu	10
3.5. Yhteistoiminta ja suunnitelmien yhteensovittaminen	11
3.6. Valsu-portaali.....	11
3.7. Varautumisen kehittämisen painopisteet 2023.....	12
3.8. Materiaalinen varautuminen	12
3.9. Kouluttaminen ja harjoittelu	13
4. Uhka- ja riskianalyysi.....	13
4.1. Kansalliset riskiarviot.....	13
4.2. Sote-spesifit riskit	14
4.3. Alueelliset uhka-arviot	14
4.4. Riskien arviointi organisaatiossa.....	15
5. Tärkeiden toimintojen turvaaminen ja resurssianalyysi.....	16
5.1. Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutus toimintaan	16
5.2. Hyvinvointialueen väestönsuojelutehtävät	17
5.3. Toimintaedellytykset.....	18
5.3.1. Perusterveydenhuolto ja päivystys	18
5.3.2. Sosiaalihuolto	18
5.3.3. Sairaalapalvelut	19
5.3.4. Kuvantaminen ja laboratoriopalvelut.....	19
5.3.5. Lääkkeet ja hoitotarvikkeet	19
5.3.6. Lääkintälaitteet.....	19
5.3.7. Materiaalihuolto ja logistiikka	20
5.3.8. Ruokahuolto.....	20
5.3.9. Ensihoitopalvelut.....	20
5.3.10. Pelastustoimi	21
5.4. Sopimusperusteinen varautuminen	21
5.5. Kolmannen sektorin ja seurakuntien kanssa tehtävä yhteistyö	22
6. Toiminnan turvaaminen.....	22
6.1. Johtaminen	22
6.2. Tilannekuva	23
6.3. Viestintä.....	24
6.4. Turvallisuusselvitykset.....	25
6.5. Varausjärjestelyt	25
7. Toipuminen ja jälkihoito.....	25
8. Valmiussuunnitelman hyväksyntä, päivittäminen ja julkaisu	26
Kuva 1. Valmiuden säätelyn tasot.....	4
Kuva 2. Yli 75-vuotiaiden määrän kehitys vuosina 2015–2030	5
Kuva 3. Väestön ikääntymisen aiheuttama ikäihmisten palvelujen kustannusten kasvu.....	6
Kuva 4. Pirkanmaan hyvinvointialueen organisaatio	8

1. Valmiussuunnittelun perusteet

1.1. Lainsäädäntö ja ohjeet

Varautumisvelvollisuudesta säädetään valmiuslain (2011/1552) 12 §:ssä. 1.1.2023 voimaan astuvan säädöksen mukaan valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien, kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa. Lisäksi pelastustoimen valmiussuunnittelua ohjaa Sisäministeriön asetus pelastustoimen suunnitelmista (1363/2018) ja Pelastuslaki (379/2011).

Muita keskeisiä hyvinvointialueen valmiussuunnittelua koskevia säädöksiä ovat:

- Valmiuslaki 2011/1552
- Pelastuslaki 2011/379
- Asetus pelastustoimesta 2011/407
- Asetus pelastustoimen suunnitelmista 2018/1363
- Laki huoltovarmuuden turvaamisesta 1992/1390
- Puolustustilalaki 1991/1083
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301
- Terveydenhuoltolaki 2010/1326
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 2021/612
- Laki hyvinvointialueesta 2021/611
- Tartuntatautilaki 2016/1227

Valmiussuunnitelman koostamista ohjaavana ja tukevana materiaalina on käytetty myös:

- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017
- Sisäisen turvallisuuden strategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 5.10.2017
- Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, Valtioneuvoston selonteko 20.12.2012
- Valmiussuunnittelu pelastuslaitoksissa, SM 2007
- Kansallinen terrorismintorjunnan strategia 2018–2021
- Sisäministeriön CBRNE- strategia 2017
- Pirkanmaan pelastustoimen palvelutasopäätös vuosille 2022–2023

Hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen ja valmiussuunnittelun velvollisuuksia tullaan täsmentämään vuoden 2023 aikana valtioneuvoston asetuksella. Hyvinvointialueen sisäisen varautumisen lisäksi asetus määrittelee yliopistollista sairaalaa ylläpitäville hyvinvointialueille erityisiä varautumisen ohjaus- ja yhtenäistämistehtäviä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueilla.

1.2. Normaali- ja poikkeusolojen määritelmät

Hyvinvointialueen toimialojen on varauduttava suoriutumaan niille kuuluvista tehtävistä kaikissa tilanteissa. Näitä tilanteita luokitellaan sen mukaisesti, miten suuren tai vakavan uhan arvioidaan kulloinkin olevan. Turvallisuustilanteet jaetaan yleensä kolmeen luokkaan: normaaliolot, häiriötilanne ja poikkeusolot. Varautuminen eri turvallisuustilanteisiin perustuu normaaliolojen järjestelyiden varaan. Viranomaiset, jotka

vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävistä normaalioloissa, vastaavat niistä myös häiriö- ja poikkeusoloissa.

Normaalioloiksi kutsutaan tilannetta, jossa esiintyviä uhkia voidaan ehkäistä ja torjua viranomaisten säännömukaisin toimivaltuuksin ja resurssein.

Häiriötilanteella tarkoitetaan uhkaa tai tapahtumaa, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja viestintää. Häiriötilanteita voi esiintyä niin normaalioloissa kuin poikkeusoloissakin. Häiriötilanteita ovat esimerkiksi vakavat luonnononnettomuudet, kuten myrskytuhot ja vedenpinnan äkillinen nousu. On olemassa myös ihmisen toiminnasta aiheutuvia häiriötilanteita, kuten mellakka ja terrorismi.

Poikkeusolot tarkoittavat valmiuslaissa tarkoitettua yhteiskunnan tilaa, jossa on niin paljon tai niin vakavia häiriöitä tai uhkia, että on tarpeen mahdollistaa viranomaisten tavanomaisesta poikkeava toimivaltuuksien käyttö. Poikkeusolojen vallitsemisen toteaa valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa. Valtioneuvosto voi asetuksella (käyttöönottoasetus) säätää valmiuslain II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta.

1.3. Valmiuden säätely

Valmiuden säätelyllä kohotetaan tai alennetaan organisaation valmiutta normaali- ja poikkeusoloissa. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävien hyvinvointialueiden tulee omalla yhteistyöalueellaan ohjata ja varmistaa, että paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten kyvykkyyksien käytöstä, työnjaosta ja valmiuden säätelyyn liittyvästä porrastuksesta (perus-, tehostettu ja täysvalmius) sovitaan osana valmiussuunnittelua. Valmiuden säätelyllä pyritään vastaamaan kunkin häiriötilanteen vaatimiin tarpeisiin.

Perusvalmius tarkoittaa määräysten mukaista suunnitelmavalmiutta, toiminnallisia valmiuksia sekä ennakkojärjestelyjä erityistilanteita ja poikkeusoloja varten. Useimmat normaaliolojen häiriötilanteet hoidetaan perusvalmiudessa.

Valmiuden kohottamistoimenpiteitä kutsutaan **tehostetuksi valmiudeksi**. Tehostettuun valmiuteen siirtymistä edellyttävät esimerkiksi häiriötilanteet, joissa akuutisti hoitoa tai psykososiaalista tukea tarvitsevien määrä on huomattavan suuri, eikä tilanne ole hallittavissa perusvalmiuden voimavaroin. Toiminta tehostetussa valmiudessa perustuu edelleen normaaliajan lainsäädäntöön. Tehostettuun valmiuteen tulee siirtyä kahden vuorokauden kuluessa annetusta käskystä. Toimintakapasiteettia ja sairaansijamäärää kohotetaan perusvalmiudesta.

Täysvalmiuteen siirrytään vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusolossa. Viranomaisilla on valmiuslain nojalla oikeus määrätä, mitkä tehtävät väistyvät ja mihin voimavaroja suunnataan. Täysvalmiudessa otetaan käyttöön kaikki mahdolliset lisäresurssit ja voimavarat. Täysvalmiuteen siirtymisen on tapahduttava kuuden vuorokauden kuluessa annetusta käskystä. Toimintakapasiteettia ja sairaansijamäärää kohotetaan tehostetusta valmiudesta.

Pirkanmaan hyvinvointialueen valmiutta säädetään kolmiportaisesti. Valmiuden säätelyyn liittyvät tarkennukset ja sen yhteensovittaminen Sisä-Suomen yhteistyöalueella tehdään vuoden 2023 alussa.

Perusvalmius	Tehostettu valmius	Täysvalmius
<ul style="list-style-type: none"> Normaali tilanne ja valmius Tilannekuva: <ul style="list-style-type: none"> Sote-valmiuskeskus virka-aikana Pelastuksen ja ensihoidon tilannekeskukset 24/7 Tarvittaessa käynnistetään perusvalmiudessa <u>tehostettu seuranta (esim. hitaasti kehittyvä tilanne)</u>: <ul style="list-style-type: none"> Aktiivinen tilanteen seuranta. Valmistaudutaan valmiuden kohottamiseen. Tiivistetään tilannekuvan keräämissyklää Yhteistyö laajoissa tilanteissa valmiuskeskusverkoston ja ministeriöiden kanssa. 	<ul style="list-style-type: none"> Häiriötilannejohtoryhmälle tieto tehostetusta valmiudesta, tarvittaessa koolle kutsuminen Lisäresurssien hälytys Ei-kriittisten toimintojen supistaminen Tilannepäiväkirjan avaus Ilmoitus tapahtumakunnan häiriötilanteen aikaiselle johtoryhmälle Tilannekuva: <ul style="list-style-type: none"> Sote-valmiuskeskus virka-aikana (tarvittaessa 24/7) Pelastuksen ja ensihoidon tilannekeskukset 24/7 Viestintäyksikön ja muiden tarpeellisten tukipalveluiden aktivointi. Tehostettu viestintä 	<ul style="list-style-type: none"> Häiriötilannejohtoryhmä koolla säännöllisesti Perustetaan Pel-Joke (P20 tai nimetyn pelastustoiminnan johtajan päätöksellä) Lisäresurssien turvaaminen ja ei-kriittisten toimintojen alasajo. <ul style="list-style-type: none"> Virkatyön priorisointi Hätätyö Virka-apu muilta hyvinvointialueilta Yhteisen tilannepäiväkirjan ylläpito Tilannekuva: <ul style="list-style-type: none"> Sote-valmiuskeskus virka-aikana (tarvittaessa 24/7) Pelastuksen ja ensihoidon tilannekeskukset 24/7 Tiivis yhteistyö tapahtumakunnan/-kuntien, muiden viranomaistahojen, järjestöjen ja elinkeinoelämän kanssa. Tehostettu häiriötilanneviestintä yhdessä muiden toimijoiden kanssa.
<p>Valmiuden säätelystä päättää hyvinvointialuetta koskevien häiriötilanteiden osalta hyvinvointialuejohtaja.</p> <p>Pelastustoiminnan johtajan toimivaltaan kuuluvien onnettomuustilanteiden aikaisten pelastustoimen muodostelmien osalta valmiuden nostosta päättää pelastustoimen johtaja.</p> <p>Valmiuden nostokäskey voi tulla myös puolustusvoimilta.</p>		
<p>Pirkanmaan hyvinvointialue</p>		

Kuva 1. Valmiuden säätelyn tasot

2. Toimintaympäristön ja organisaation kuvaus

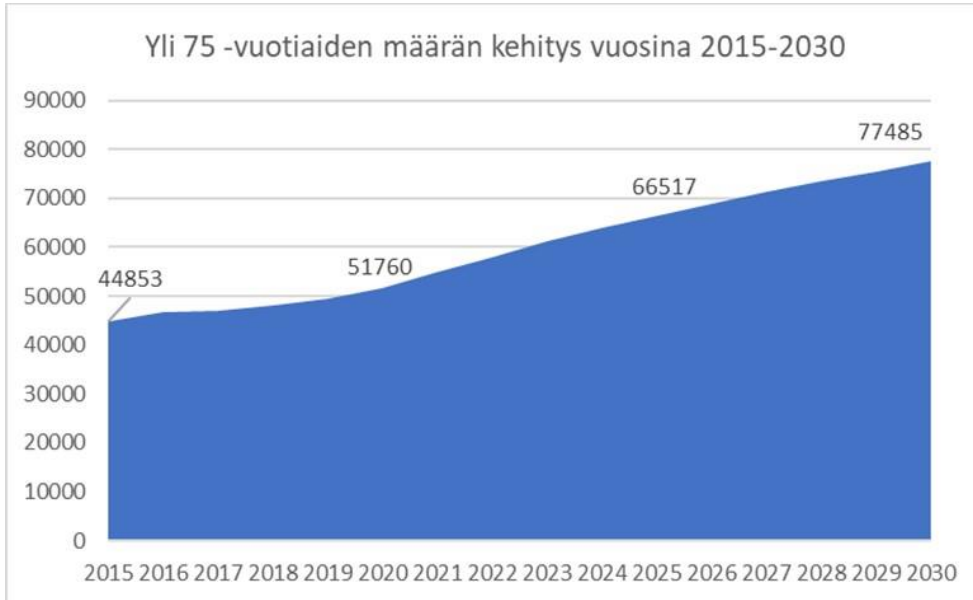
Pirkanmaan hyvinvointialue aloittaa toimintansa 1.1.2023. Hyvinvointialue vastaa tämän jälkeen sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluiden järjestämisestä Pirkanmaan 23 kunnan alueella: Akaa, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Kangasala, Kihniö, Kuhmoinen, Lempäälä, Mänttä-Vilppula, Nokia, Orivesi, Parkano, Pirkkala, Punkalaidun, Pälkäne, Ruovesi, Sastamala, Tampere, Urjala, Valkeakoski, Vesilahti, Virrat ja Ylöjärvi.

Väestö- ja henkilöstöpohjaltaan Pirkanmaan hyvinvointialue on Suomen suurin - yli puoli miljoonaa asukasta sekä yli 19 000 työntekijää. Nykyiset palvelut ja palvelupisteet säilyvät ensi vuonna pääosin ennallaan. Hoito- ja asiakassuhteet eivät pääsääntöisesti muutu, vaikka yhteystiedot sekä asiointikanavat muuttavat.

2.1. Väestö

Pirkanmaa on väestöpohjaltaan Suomen suurin hyvinvointialue, yli 520 000 asukasta. Pirkanmaan väestön ennakoitaan kasvavan noin 4 % vuoteen 2040 ja kasvu keskittyy Tampereen kaupunkiseudulle. Pirkanmaan haasteina ovat ikäihmisten määrän kasvu sekä väestörakenteen eroavaisuudet. Yli 75-vuotiaiden määrän ennustetaan kasvavan 36 % vuoteen 2030 mennessä ja 57 % vuoteen 2040 mennessä. Samanikäisesti alle 15-vuotiaiden määrän ennustetaan vähenevän 18 % vuoteen 2040 mennessä. Tämä tarkoittaa, että Pirkanmaan huoltosuhde heikkenee vuodesta 2028 eteenpäin. Ikäihmisten määrän kasvu lisää

palvelutarvetta ja samalla palveluiden tuottamisen kustannukset nousevat. Yli 75- ja yli 85- vuotiaiden määrän kasvu keskittyy erityisesti Tampereen ydinkaupunkialueelle.

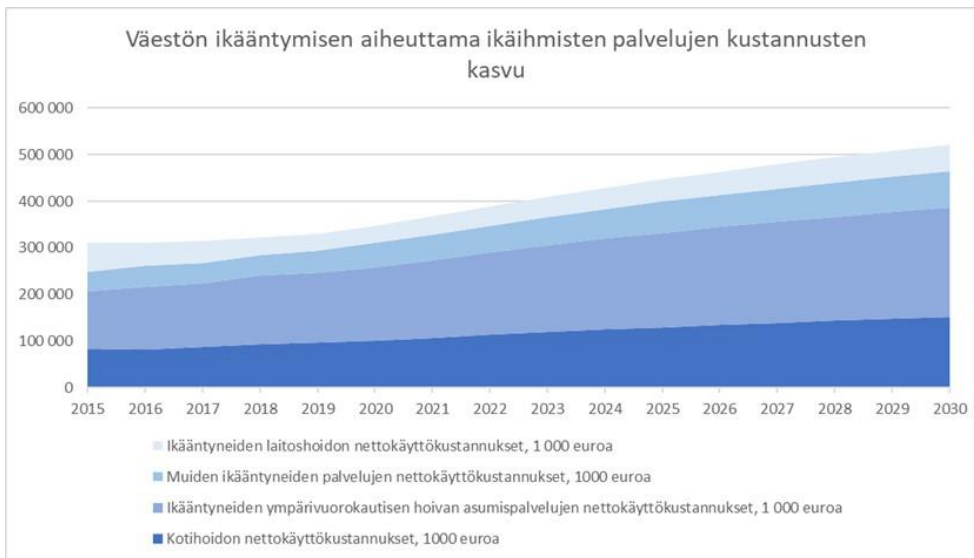
Kuva 2. Yli 75-vuotiaiden määrän kehitys vuosina 2015–2030

Pirkanmaan väestörakenteessa, elintavoissa ja terveydentilassa on merkittäviä eroavaisuuksia Tampereen ydinkaupunkiseudun ja muun maakunnan välillä. Nämä erot uhkaavat kasvaa lähivuosina. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen palvelutarvekertoimen mukaan palvelutarve vaihtelee Pirkanmaan sisällä suuresti: tarve on suurimmillaan jopa 50 % suurempi ja pienimmillään 20 % pienempi kuin muualla maassa keskimäärin.

2.2. Talous

Pirkanmaan hyvinvointialueen budjetti vuodelle 2023 on yli 2,4 miljardia euroa. Talouden lähtötilanne on monilta osin haastava, sillä arvioitu rahoitusvaje on vuonna 2023 yli 60 miljoona euroa ja sen arvioidaan palvelutarpeen kasvun vuoksi vielä lähivuosina kasvavan. Korkea inflaatio ja kustannusten kasvu vaikeuttavat taloussuunnittelua, eikä rahoitusvarauksessa ole voitu vielä täysimääräisesti huomioida palkkaratkaisua, palkkaharmonisointia tai lakimuutoksia henkilöstömitoituksesta ja hoitotakuusta. Lisäksi hyvinvointialueen rakennus- ja ICT-investointien tarpeet ovat rahoitusmahdollisuuksia suuremmat.

Taloutta kuormittaa alati lisääntyvän palvelutarpeen lisäksi merkittävä siirtyvä lainakanta samalla, kun hyvinvointialueella on merkittäviä investointitarpeita. Ennakointia ja varautumista haastaa yleiskatteelliseen valtion rahoitukseen perustuva rahoitusmalli, jonka vuoksi hyvinvointialueen tuloksenteekokyky on heikko.

Kuva 3. Väestön ikääntymisen aiheuttama ikäihmisten palvelujen kustannusten kasvu

2.3. Henkilöstö

Hyvinvointialueella työskentelee yli 19 000 työntekijää, ja se on Pirkanmaan suurin työnantaja. Hyvinvointialueelle siirtyy kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö, kuntien opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen henkilöstö, Pirkanmaan Pelastuslaitoksen henkilöstö, Pirkanmaan sairaanhoitopiirin henkilöstö ja osa kuntien tukipalvelutehtävissä työskentelevistä työntekijöistä.

Osaavan henkilöstön saatavuus ja riittävyys ovat merkittävien haaste hyvinvointialueen palveluiden turvaamiselle ja jatkuvuudelle. Henkilöstön pysyvyys on palvelujen saatavuuden ja laadun perusta. Pirkanmaalla henkilöstöpulaa on etenkin sosiaalityöntekijöistä, yleislääkäreistä, psykologeista, osastonhoitajista, kuvantajista, erikoislääkäreistä, kotipalvelutyöntekijöistä, hammaslääkäreistä ja lähihoitajista.

Henkilöstöpulan ja rekrytointivaikeuksien arvioidaan edelleen voimistuvan lähivuosina nykyisen henkilöstön eläköitymisen ja palveluntarpeen kasvun myötä. Vuonna 2026 Pirkanmaalta arvioidaan nykyisellä kehityksellä puuttuvan noin 6 700 sosiaali-, terveys- ja vanhuspalveluiden ammattilaista. Myös pelastusalan työntekijöistä tulee pulaa. Pirkanmaalle tarvitaan vuoteen 2030 mennessä 120 pelastajaa lisää.

2.4. Palveluverkko ja toimitilat

Palveluverkon suunnittelu on osa palveluiden strategista johtamista. Osana palvelustrategian toimeenpanoa laaditaan konkreettinen palveluverkkosuunnitelma vuosille 2023–2027. Suunnittelun lähtökohtana on nykytilan kuvaus, joka pohjautuu ajantasaiseen väestösuunnitteeseen. Väestösuunnite vuosille 2023–2040 on suunniteltu tehtäväksi yhteistyössä Pirkanmaan liiton kanssa.

Pelastustoimen palveluverkko perustuu riskianalyysiin ja riskialuejakoon. Riskianalyysi rakentuu asukastiheyden, rakennuskannan ja liikennevirtojen mukaisina, huomioiden toteutuneet onnettomuudet. Pelastuspalveluiden palveluverkko kattaa koko Pirkanmaan, ja sen tehokkuutta on tarkasteltu alueellisen pelastustoimen aikakautena 2003–2022 säännöllisesti.

Hyvinvointialueen palveluja tuotetaan aluksi pääosin kuntien nykyisissä toimipisteissä. Hyvinvointialue vuokraa kunnilta niiden omistamat sote- ja pelastuspalvelujen kiinteistöt. Sairaanhoitopiirin kiinteistöt

siirtyvät hyvinvointialueen omistukseen. Osana hyvinvointialueen toimitilaohjelmaa rakentuu myös tilaverkko, joka määrittelee tilojen käyttötarkoituksen ja sijainnin.

2.5. Hyvinvointialueen tietojärjestelmäympäristö

Pirkanmaan hyvinvointialueen tietojärjestelmäympäristö koostuu sairaanhoitopiirin ja 23 kunnan järjestelmistä: yhteensä yli 800 järjestelmästä ja noin 19 000 työasemasta. Kokonaisuus on hajanainen, sillä keskitetty ohjaus hankintoihin on aiemmin puuttunut. Tampereen kaupunki ja sen kehyskunnat ovat tehneet pitkään yhteistyötä perustietotekniikassa ja tietoliikenteessä, joiden osalta lähtötilanne on yhtenäisempi.

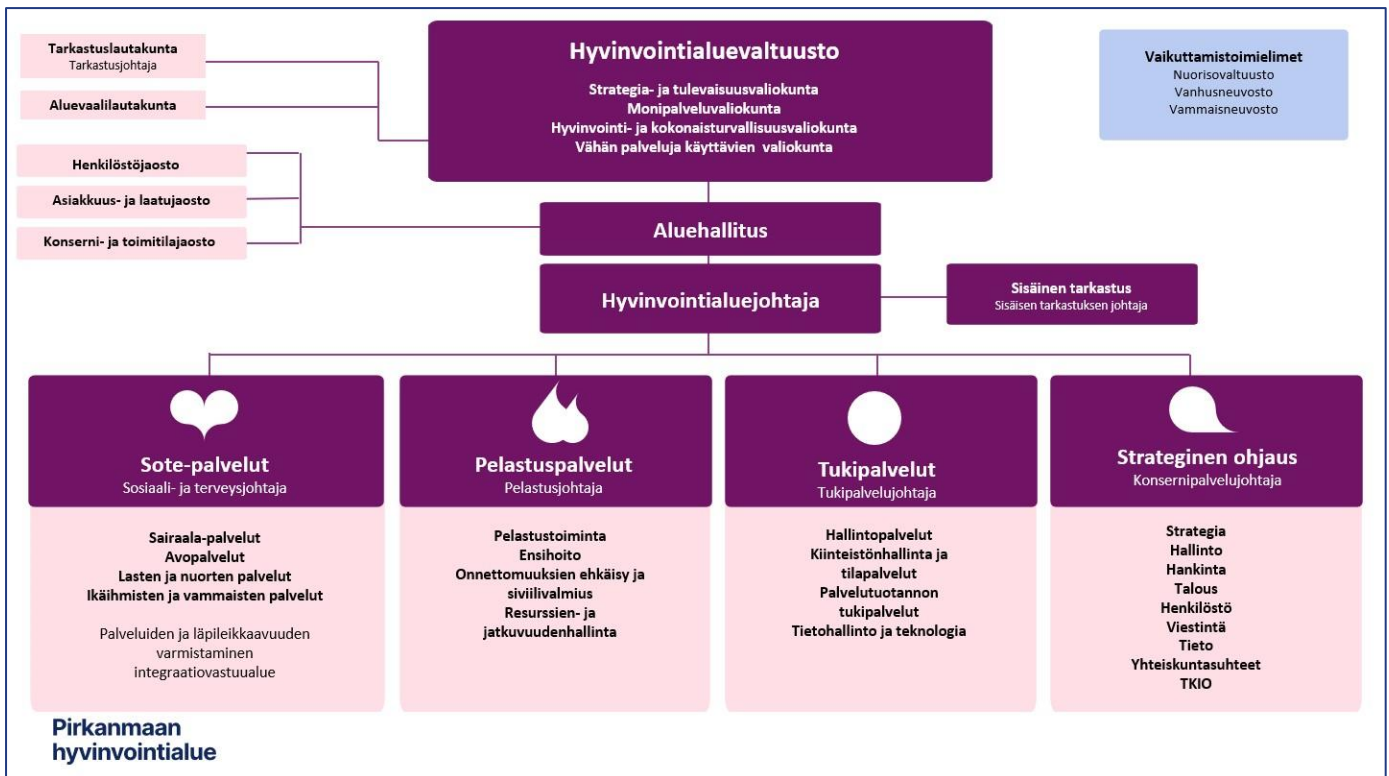
Merkittävä osa hyvinvointialueen toiminnasta edellyttää jatkuvuuden varmistamista kaikkina vuorokaudenaikoina. Kriittisen toiminnan jatkuvuutta turvataan vikasietoisilla järjestelmäratkaisulla, toipumissuunnitelmissa, vaihtoehtoisilla toimintamalleilla järjestelmäkatkojen aikana sekä säännöllisellä harjoittelulla.

2.6. Päätöksenteko ja hallinto

Hyvinvointialuetta johtavat aluevaltuusto, aluehallitus ja aluehallituksen alaisuudessa toimiva hyvinvointialuejohtaja. Aluevaltuusto vastaa sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluiden järjestämisestä ja palvelutuotannon ohjaamisesta. Hyvinvointialueen johtaminen perustuu hyvinvointialuestrategiaan ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategiaan, pelastustoimen palvelutasopäätökseen, talousarvioon ja -suunnitelmaan, muihin aluevaltuuston päätöksiin sekä hyvän hallinnon ja johtamistavan periaatteisiin.

Toimielinrakenteeseen kuuluvat aluevaltuusto, aluehallitus jaostoineen (kolme jaostoa), aluevaalilautakunta sekä tarkastuslautakunta. Aluehallitus voi lisäksi nimetä toimikuntia määrätyn tehtävän hoitamista varten. Aluevaltuustolla on lisäksi neljä erillisellä päätöksellä asetettua valiokuntaa. Valiokuntien tehtävänä on käsitellä aluevaltuuston päätöksentekoon tulevia laajoja, strategisia ja poliittista harkintaa edellyttäviä asioita.

Aluehallitus vastaa hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuden hallinnasta, varautumisesta sekä tilannekuvan ylläpitämisestä yhteistyöalueella. Se vastaa valmiussuunnitelmin, että hyvinvointialueen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa. Aluehallitus huolehtii lisäksi sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä. Hyvinvointialueen keskeinen tehtävä palveluiden järjestäjänä on palveluiden ja toiminnan jatkuvuuden turvaaminen sekä häiriötilanteista toipuminen.

Kuva 4. Pirkanmaan hyvinvointialueen organisaatio

3. Valmiussuunnittelu Pirkanmaan hyvinvointialueella

3.1. Varautumisen ja valmiussuunnittelun tarkoitus ja tavoitteet

Varautumisella tarkoitetaan sitä, että varmistetaan organisaation kyky hoitaa sille kuuluvat tehtävät mahdollisimman häiriöttömästi ja huolehtimaan mahdollisista uusista, tavanomaisesta poikkeavista tehtävistä kaikissa tilanteissa. Varautumisen tavoitteena on ehkäistä onnettomuuksia ja häiriötilanteita, valmistautua toimimaan niiden uhatessa ja edesauttaa niistä toipumista. Varautuminen on toimintojen kokonaisuus, joka koostuu muun muassa valmiussuunnittelusta, jatkuvuudenhallinnasta, tarvittavien yhteistoimintasopimusten laatimisesta, materiaalin ja kaluston hankkimisesta, henkilöstön kouluttamisesta ja harjoituksista.

Pirkanmaan hyvinvointialueen ydintehtävänä on sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluiden järjestäminen kaikissa olosuhteissa Pirkanmaan maakunnan alueella. Hyvinvointialue on yhteiskunnan kannalta elintärkeä toimija, ja sen varautumisella huolehditaan alueen asukkaiden terveydestä, hyvinvoinnista ja välttämättömistä perustarpeista. Varautumisessa on huomioitava erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon, ja sosiaalihuollon ja pelastustoimen muodostama kokonaisuus sekä yhteistyö ympäristöterveydenhuollon kanssa. Varautumisen suunnittelussa hyödynnetään useita lähteitä, muun muassa kansallista ja alueellista riskinarviota sekä pelastustoimen riskianalyysiä. Häiriötilanteiden hallinta on sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen jokapäiväistä toimintaa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen tarkoituksena on varmistaa väestölle terveyden ja toimintakyvyn kannalta keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, terveellinen elinympäristö sekä välttämätön toimeentulo häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Pelastuspalveluiden varautumisen tarkoituksena on kaikissa turvallisuustilanteissa turvata väestön avunsaanti, suojata ihmisiä, omaisuutta ja ympäristöä onnettomuustilanteissa sekä ennaltaehkäistä onnettomuuksia. Palveluiden turvallisuus ja jatkuvuus ovat tärkeä osa laadukasta palvelutuotantoa.

Valmiussuunnittelussa tunnistetaan, arvioidaan ja analysoidaan kyseessä olevaan organisaatioon tai alueeseen kohdistuvia uhkia sekä oman toiminnan haavoittuvuuksia. Lisäksi kartoitetaan ja arvioidaan olemassa olevia ja tarvittavia resursseja erilaisten häiriötilanteiden hallinnassa, suunnitellaan toimintamalleja ja neuvotellaan eri yhteistyötahojen ja sidosryhmien kanssa esimerkiksi häiriötilanteiden aikaisesta tietojen välittämisestä ja yhteistoiminnasta. Kokonaisvarautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin muodostuu Pirkanmaan hyvinvointialuetta koskevasta valmiussuunnitelmasta sekä tehtäväalueiden ja palvelutuotannon valmiussuunnitelmista. Tehtäväalueet (strateginen ohjaus, tukipalvelut) ja palvelutuotanto (sosiaali- ja terveyspalvelut, pelastuspalvelut) laativat ja päivittävät valmiussuunnitelmansa hyvinvointialueen valmiussuunnitelman yleisen osan pohjalta. Valmiussuunnitelmat tarkistetaan ja tuodaan aluehallituksen käsiteltäväksi keran valtuustokaudessa ja aina, kun turvallisuusympäristössä tapahtuu olennaisia muutoksia. Valmiussuunnitelmien ohella häiriötilanteisiin varautumista tukevat kiinteistökohtaiset pelastussuunnitelmat.

3.2. Hyvinvointialueen turvallisuus, riskienhallinta ja varautuminen

Turvallisuustyön perustan muodostaa riskienhallinta. Toimintaan kohdistuvia riskejä arvioidaan, käsitellään sekä seurataan säännöllisesti. Monien turvallisuuteen liittyvien asioiden ennaltaehkäisy on taloudellisesti kannattavampaa kuin seurausten korjaaminen. Turvallisuustyön tavoitteena on koko organisaation turvallisuuden ylläpitäminen ja parantaminen. Turvallisuustyötä tehdään ennakoiden ja yhteistyössä. Turvallisuuskulttuurin vahvimpia lenkkejä on kautta aikojen ollut työntekijä. Hyvinvointialueella koko organisaatio osallistuu aktiivisesti turvallisuuden ylläpitoon ja kehittämiseen.

Konsernipalveluiden tehtävä on valmistella yhteistyössä palvelulinjojen kanssa varautumisen ja turvallisuussuunnittelun periaatteet koko konsernille sekä valmiussuunnitelmin luoda yhteiset periaatteet konsernin varautumiselle. Samalla hyvinvointialueen konsernipalvelut itse varautuvat omien toimintojensa osalta ja noudattavat strategisella tasolla päätettyjä varautumisen periaatteita omassa toiminnassaan. Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä pelastuspalvelut vastaavat toimialakohtaisesta varautumisesta ja suunnitelmien yhteensovittamisesta hyvinvointialueiden välillä sekä yhteistyöstä muihin viranomaisiin ja toimijoihin. Poliittisen päätöksenteon vastuut ja poliittisten toimijoiden keskinäinen työnjako varautumiseen liittyvissä kysymyksissä määritellään tarkemmin hyvinvointialueen hallintosäännössä.

3.3. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus ja yhteistyöalue

Sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä ja yhteistyötä varten muodostetaan viisi yhteistyöaluetta, jossa jokaisella on yliopistollista sairaalaa ylläpitävä hyvinvointialue. Pirkanmaan hyvinvointialue kuuluu Sisä-Suomen yhteistyöalueeseen yhdessä Etelä-Pohjanmaan ja Kanta-Hämeen hyvinvointialueiden kanssa. Yhteistyöalueen toiminta perustuu valtuustokausittain laadittavaan yhteistyösopimukseen, jossa määritellään hyvinvointialueiden työnjako, yhteistyö ja toiminnan yhteensovittaminen siltä osin kuin se on tarpeellista hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien toteutumisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusvaikuttavuuden turvaamiseksi. Yhteistyöalueella ei kuitenkaan ole palvelujen rahoitus- tai järjestämisvastuuta.

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen tehtävänä on yhteistyöalueellaan ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten periaatteiden mukaisesti. Tätä tehtävää varten

näillä hyvinvointialueilla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä yhteistyöalueensa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilta valmiussuunnittelun kannalta välttämättömät tiedot. Kahta tai useampaa hyvinvointialuetta/HUS-yhtymää koskevassa häiriötilanteessa Sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yhden kyseisistä toimijoista johtamaan ja koordinoimaan tilannetta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Erityisen merkittävässä häiriötilanteissa Sosiaali- ja terveysministeriö voi ottaa johto- ja koordinaatiovastuun itselleen.

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella tulee olla tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen tehtävänä on yhteistyöalueellaan koota ja analysoida tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteista ja niiden uhkista sekä muodostaa ja ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa tilannekuvaa, joka sisältää tiedot palvelujärjestelmän toiminnasta ja kuormituksesta, henkilöstö- ja materiaali- resursseista sekä tukipalveluiden toiminnasta. Valmiuskeskus on velvollinen jakamaan tilannekuvatietoa salassapitosäädösten estämättä yhteistyöalueensa hyvinvointialueille, aluehallintovirastoille, sosiaali- ja terveysministeriölle sekä muille sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksille. Sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yliopistollista sairaalaa ylläpitävien hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän keskinäisestä työnjaoista koskien valmiuskeskusten tehtäviä.

Sisä-Suomen yhteistyöalueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus sijoittuu Tampereen yliopistollisen sairaalan yhteyteen. Valmiuskeskus toimii häiriötilanteiden ulkopuolella hallinnollisena, virka-aikaisena yksikkönä. Pirkanmaan hyvinvointialueella tilannekuvaa tuotetaan yhteistyössä pelastuspalveluiden tilanne- ja johtokeskuksen sekä Ensihoidon tilannekeskuksen kanssa. Häiriötilanteissa valmiuskeskuksella on valmiuden säätelyyn ja johdon tukemiseen liittyvä rooli.

3.4. Pelastuspalveluiden varautuminen ja valmiussuunnittelu

Valmiussuunnittelun ja etukäteen tehtävien valmistelujen avulla Pirkanmaan pelastuslaitos varmistaa kykyään huolehtia ihmisten ja omaisuuden suojaamisesta, muista pelastustoimintaan kuuluvista tehtävistä ja tehtävien edellyttämästä yhteistoiminnasta. Valmiussuunnittelun ja etukäteisvalmisteluiden tavoite on turvata yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpito pelastustoimeen liittyvien tehtävien osalta, niin normaaliolojen häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissa.

Pelastuspalveluiden kyky toimia normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa perustuu normaalioloissa hankittuun ja ylläpidettyyn suorituskykyyn. Suorituskyvyn pohjana ovat henkilöresurssit ja henkilövaraukset, materiaallinen varautuminen, kattava asemaverkosto, koulutuksen ja harjoittelun avulla ylläpidetty osaaminen, yhteistoimintaan osallistuminen sekä suunnitelmien laatiminen, testaaminen ja ylläpitäminen.

Sisäministeriön asetus pelastustoimen suunnitelmista (2018/1363) ohjaa Pelastuspalveluiden suunnitelmarakennetta. Pelastustoiminnan yleisjärjestelyt muodostavat ensimmäisen suunnitelmakokonaisuuden. Pelastustoiminta vaativissa tilanteissa muodostaa toisen suunnitelmakokonaisuuden. Edellä mainitut suunnitelmakokonaisuudet täydentävät toisiaan ja Pirkanmaan pelastuslaitoksen valmiussuunnitelma käsittää osia molemmista suunnitelmakokonaisuuksista.

Pirkanmaan pelastuslaitoksen varautumista koordinoi siviilivalmiuden ja valmiussuunnittelun toimialue. Varautuminen on olennainen osa koko palvelulinjan toimintaa ja sitä tehdään tiiviissä sidosryhmäyhteistyössä. Pelastuslaitoksen tilanne- ja johtokeskus vastaa pelastustoimen tilannekuvan ylläpidosta ympäri vuorokauden.

3.5. Yhteistoiminta ja suunnitelmien yhteensovittaminen

Hyvinvointialueen tulee huomioida valmiussuunnittelunsa yhteensopivuus alueensa kuntien sekä yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kesken. Yhteistyö perustuu lainsäädäntöön, joka velvoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita viranomaisyhteistyöhön. Jotta varautuminen olisi kattavaa ja tehokasta, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestäjän on tehtävä varautumis- ja riskienhallintatehtävässään yhteistyötä alan viranomaisten, kuntien, aluehallintoviraston, ELY-keskuksen, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen, pelastuslaitoksen, sähköverkkoyhtiöiden, vesilaitosten, järjestöjen ja keskeisten elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Aluehallintoviraston tehtävänä on varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittaminen (Laki aluehallintovirastoista 896/2009). Monialaista yhteensovittamista ja koordinoitua toteutetaan Pirkanmaan valmiustoimikunnassa. Pirkanmaan valmiustoimikunnan ja sen sihteeristön tehtävä on yhteensovittaa varautumista ja valmiussuunnittelua Pirkanmaalla. Sen puheenjohtajana toimii pelastusjohtaja. Koordinaatio mahdollistaa erillisiä toimenpiteitä paremmin toiminnan jatkuvuuden sekä vahvistaa toipumiskykyä.

Sisä-Suomen yhteistyöalueella sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua koordinoi ja ohjaa Pirkanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus. Koordinaatioon sisältyy yhteistyöalueen hyvinvointialueiden ohjaaminen ja tukeminen valmiussuunnitelmien sisällössä ja soveltuvin osin myös muussa varautumistyössä. Valmiuskeskus ohjeistaa yhteistyöalueensa hyvinvointialueita myös tilannekuvatietojen keräämiseen liittyvissä käytännöissä ja sovittaa yhteen tilannekuvan tuottamiseen tarvittavia teknisiä ratkaisuja ja toimintakäytänteitä. Tämän lisäksi valmisteilla oleva valtioneuvoston asetus ohjaa hyvinvointialueita perustamaan yhteistyön varmistamiseksi alueellisen yhteistyöryhmän, joka ohjaa ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuden ja varautumisen toimintoja. Yhteistyöryhmässä tulee olla perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sosiaalihuollon edustus ja asiantuntemusta ainakin kuntien ympäristöterveydenhuollosta ja hyvinvointialueen pelastustoimesta.

Valtakunnallisen ohjauksen osin puuttuessa on häiriötilanteiden sujuvan hoitamisen kannalta tärkeää sopia alueellisesti kuntien kanssa häiriötilanteiden tehtävä- ja kustannusjaosta. Häiriötilanteiden hoitamiseksi yhteistyötä Pirkanmaan kuntien kanssa on sovittu jatkettavan vuodenvaihteessa entisiin toimintamallein. Vuodenvaihteeseen mahdollisesti ajoittuvien häiriötilanteiden hoitamiseen käytetään siis nykyisiä suunnitelmia ja maksajana toimii se, kenen palvelusopimukseen tai suunnitelmaan nojataan. Uusien toimintamallien suunnittelu aloitetaan vuoden 2023 alussa.

3.6. Valsu-portaali

VALSU-portaali on sosiaali- ja terveydenhuollon selainpohjainen valmiussuunnittelun portaali, jossa käyttäjät laativat ja ylläpitävät omia valmiussuunnitelmiaan. Pirkanmaan hyvinvointialueella VALSU-portaalin käyttöönottoa on valmisteltu vuoden 2022 aikana. Varsinainen käyttöönotto tapahtuu vuoden 2023 aikana.

Käyttäjinä portaalissa ovat Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat, aluehallintovirasto sekä joillain hyvinvointialueilla myös ympäristöterveydenhuolto ja pelastustoimi. Portaalin palvelut on sijoitettu Suomen Erillisverkot Oy:n ylläpitämään pilvipalveluun, ja käyttöympäristö on turvaluokiteltu. Portaalin käyttäjältä edellytetään, että hänellä on voimassa oleva Suojelupoliisin tekemä turvallisuusselvitys sekä työtehtävänsä hoitamiseksi tarve käyttöoikeuteen. Nimetyt aluepääkäyttäjät hallinnoivat alueensa portaalia ja huolehtivat asianmukaisesta käyttäjähallinnasta.

3.7. Varautumisen kehittämisen painopisteet 2023

Uuden organisaation muodostuessa varautuminen tulee päivittää vastaamaan hyvinvointialueen tarpeita. Tämä tarkoittaa valmiuden ja varautumisen yhteensovittamista, valmiussuunnitelmien ja hälytysjärjestelyiden päivittämistä, materiaalisesta varautumisesta huolehtimista, henkilöstön osaamisen varmistamista ja harjoittelua häiriötilanteiden varalle. Hyvinvointialueen varautumisen arkkitehtuuri on työn alla, ja kehittämisen painopisteitä tunnistetaan työn edetessä. Valmistelussa on tärkeää tunnistaa kriittisimmät kehittämistarpeet ja kohdentaa kehittämistoimenpiteitä niihin.

Tällä hetkellä on tunnistettu ainakin neljä varautumisen tasoa, jotka tulee organisaation aloittaessa huomioida:

1. Hyvinvointialueen **sisäinen varautuminen**, joka valmistellaan yhteistyössä tehtäväalueiden kanssa.
2. **Tehtäväkohtainen varautuminen**, josta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen lainsäädännössä.
3. **Sopimusperusteinen varautuminen**, jonka avulla huolehditaan kriittisten palvelusopimusten ja sopimusketjujen jatkuvuudesta.
4. **Alueellinen varautuminen**, joka käsittää yhteistyön viranomaisten, kuntien, järjestöjen, elinkeinoelämän, seurakuntien ja muiden keskeisten toimijoiden kesken. Kehitetään Pirkanmaan valmius- ja sihteeristö toimikunnan ja sen sihteeristö toimintaa alueellisen varautumisen ja kokonaisturvallisuuden yhteensovittajana.

Hyvinvointialueen omaa kriisinkestävyyttä parannetaan varmistamalla, että sisäinen varautuminen ja paikallinen yhteistyö on kunnossa. Viranomaisyhteistyöllä pyritään siihen, että erilaisissa häiriötilanteissa yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeiset palvelut toimivat mahdollisimman hyvin ja että yhteisö palautuu häiriöstä mahdollisimman nopeasti. Häiriötilanteessa ja sen hallinnassa ratkaisevassa asemassa on eri toimijoiden yhteistyö ja toimintakyky.

Hyvinvointialueen aloittaessa on tärkeää huolehtia suuronnettomuus- ja huoltovarmuudesta. Hyvinvointialueen järjestämisvastuun ja merkittävän ostopalvelukokonaisuuden vuoksi sopimusperusteista varautumista kehitetään entisestään erityisesti kriittisten palvelusopimusten ja sopimusketjujen jatkuvuuden turvaamiseksi. Tulevaisuudessa nähdään tärkeänä varautumisen ja valmiuden kehittäminen palvelulinjoilla, lähellä operatiivista toimintaa.

3.8. Materiaalinen varautuminen

Terveydenhuollon materiaalista varautumista alueella koordinoi hyvinvointialue. Koronapandemian aikana on luotu hyvät materiaalisesta varautumisen menettelyt niin alueellisesti kuin valtakunnallisesti. Näiden pohjalta materiaalista varautumista voidaan lähteä kehittämään erilaisiin skenaarioihin.

Pelastustoimen materiaalista varautumista alueella koordinoi ja kehittää pelastuspalveluiden siviilivalmiuden ja valmiussuunnittelun vastuualue. Pelastustoimen materiaalisesta varautumisen kansallista kehityshanketta koordinoi Sisäministeriö.

Kattava materiaallinen varautuminen edellyttää sopimista ja yhteensovittamista myös hyvinvointialueen kuntien kanssa.

3.9. Kouluttaminen ja harjoittelu

Henkilökunnan perehdyttäminen, koulutus ja osaamisen kehittäminen ovat tärkeä osa toimivaa turvallisuustyötä. Henkilökunnan kyky toimia häiriötilanteissa on perusta sille, miten hyvin tilanteista selvitään. Isossa organisaatiossa on tärkeää huolehtia siitä, että palvelutoiminnassa on riittävä määrä osaavia turvallisuuden avainhenkilöitä. Hyvinvointialueen henkilöstön osaamisen kehittämisen tarpeet tunnistetaan, ja koulutusta suunnitellaan näihin tarpeisiin.

Erilaisten skenaarioiden harjoittelu varmistaa hyvinvointialueen toimintakykyä häiriötilanteissa. Suunnitelmien testaus on yhtä tärkeää kuin niiden laatiminen, sillä niiden avulla löydetään suunnitelmien kehittämistarpeet. Harjoittelun avulla voidaan ennakoiden rajoittaa vahinkoja ja turvata kriittisiä palveluita ja toimintoja. Hyvinvointialue suunnittelee omiin tarpeisiinsa vastaavia valmiusharjoituksia ja osallistuu aktiivisesti muiden yhteistyötahojen järjestämiin valmius- ja suuronnettomuusharjoituksiin. Hyvinvointialueella pyritään järjestämään 3–4 vuoden välein iso valmiusharjoitus, johon osallistuu hyvinvointialueen pelastus- ja sosiaali- ja terveysturvapalveluiden lisäksi muita viranomaisia.

4. Uhka- ja riskianalyysi

4.1. Kansalliset riskiarviot

Suomen kansallisen riskinarvion laatiminen perustuu EU-tason sääntelyyn, joka velvoittaa jäsenvaltioita raportoimaan komissiolle kolmen vuoden välein. Voimassa oleva kansallinen riskinarvio on laadittu vuonna 2017 ja raportoitu vuonna 2018. Käytännössä kansallinen riskinarvio on kooste eri hallinnonalojen riskinarvioista. Eri hallinnonalat ovat valinneet yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kansallisesti vaikuttavia uhkamalleja ja häiriötilanteita. Riskiarviot päivitetään yleensä kolmen vuoden välein, mutta koronapandemia siirsi vuoden 2021 päivitysajankohtaa edemmäksi. Sisäministeriö on asettanut ajalle 17.10.2022–31.01.2023 poikkihallinnollisen työryhmän kansallisen riskinarvion ajantasaisuuden tarkistamiseksi. Päivitysten odotetaan valmistuvan vuoden 2023 aikana.

Kansallista riskinarviota hyödynnetään yhteiskunnan turvallisuusstrategian kokoamisessa ja se muodostaa perustan varautumisen suunnittelulle. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017) on valtioneuvoston periaatepäätös, joka ohjaa eri hallinnonalojen varautumista. Kansallisen riskinarvion sisältämät häiriötilanteet on jaettu yhteiskunnan vakauteen, teknologiaan ja logistiikkaan sekä terveysturvallisuuteen liittyviin uhkiin ja laajoihin onnettomuustilanteisiin. Kaikki edellä mainitut häiriötilanteet ja riskit koskettavat suoraan tai välillisesti hyvinvointialueen toimijoita.

Kansallisen riskinarvion (2018) määrittelemät, kansallisella tasolla merkittävät riskit ovat.

- Informaatiovaikuttaminen
- Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus
- Sotilaallisen voiman käyttö
- Terrorismi ja muu yhteiskuntajärjestystä vaarantava toiminta
- Julkisen talouden häiriö

- Rahoitusjärjestelmän häiriö
- Voimahuollon häiriöt
- Tietoliikenteen ja tietojärjestelmien häiriöt - kyberuhkat
- Logistiikan häiriöt
- Terveysturvallisuuden häiriöt
- Vesihuollon häiriöt
- Elintarvikehuollon häiriöt
- Laajat onnettomuustilanteet

4.2. Sote-spesifit riskit

Valtioneuvoston asettama poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta (PONK) on nostanut edellä mainituista kansallisen riskinarvion uhkaskenaarioista sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun painopisteiksi seuraavat seitsemän skenaariota:

- Pandemia
- Terroristinen isku
- Kyberisku
- Voimahuollon häiriöt
- Sotilaallinen voimankäyttö
- Laajamittaisen maahantulon hallinta
- CBRNE-uhkat

Painopisteiden listaa on täydennetty keväällä 2022 toteutettujen laajojen asiantuntijahaastatteluiden pohjalta vielä kahdella skenaariolla:

- Sään ääri-ilmiöt
- Työvoiman saatavuuteen liittyvät häiriötilanteet

Näihin tunnistettuihin riskeihin hyvinvointialueella varaudutaan sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelmassa.

4.3. Alueelliset uhka-arviot

Kansallisessa riskinarviossa kartoitettavia riskejä ja uhkamalleja on täydennetty alueellisen tason riskinarvioilla. Alueellisen tason riskiarviossa on tarkoitus keskittyä sellaisiin alueellisesti merkittäviin riskeihin, joiden hallitseminen edellyttää normaalista poikkeavaa toimintaa ja joiden vaikutukset alueellisella tasolla toteutuessaan aiheuttavat merkittäviä vaikutuksia.

Edellinen alueellinen riskiarvio on tehty vuonna 2018. Pirkanmaan alueellisessa riskinarviossa tunnistettiin ja kuvattiin seuraavat uhkamallit:

- Influenssapandemia
- Laaja tai pitkäkestoinen vedenjakeluhäiriö (sisältäen jätevesi)
- Laajavaikutteinen luonnon ääri-ilmiö
- Logistiikkatoimintojen häiriintyminen

- Suuri, laajasti yhteiskuntaan vaikuttava rakennuspalo kriittisen infrastruktuurin kohteessa
- Suuronnettomuus liikenteessä (raide-, maantie- tai lentoliikenne)
- Sähköenergian saannin, siirron tai jakelun häiriintyminen alueella
- Useampi, yhtäaikainen laaja metsäpalo
- Vaarallisia aineita sisältävä kemikaali- ja räjähdetonnettomuus teollisuuslaitoksessa tai raide- tai maantieliikenteessä, josta voi seurata ympäristövahinko

Pirkanmaan seuraavan alueellisen riskiarvion tekeminen on aloitettu syksyllä 2022, ja riskiarvio valmistuu keväällä 2023. Riskiarvio tehdään laaja-alaisessa poikkihallinnollisessa yhteistyössä, jossa valmisteluun osallistuvat alueen kunnat, viranomaiset, elinkeinoelämä, järjestöt ja Tampereen seurakuntayhtymä. Pelastuslaitoksen ja aluehallintoviraston koordinaatiossa valmistelutyötä ohjaa Pirkanmaan valmiustoimikunta, ja valmistelijana toimii valmiustoimikunnan sihteeristö.

Riskiarviotyössä alueen toimijat tunnistavat ensin yhdessä alueen merkittävimmät uhkat ja häiriötilanteet. Tunnistetuista uhkista laaditaan asiantuntijoista muodostuvissa pienryhmissä havainnollistavat skenaariot, joiden pohjalta tehdään riskin todennäköisyyden ja seurausvaikutusten arvio.

4.4. Riskien arviointi organisaatiossa

Pirkanmaan hyvinvointialueen riskienhallintasuunnitelma 2023 sisältää riskienhallinnan, turvallisuuden ja varautumisen kehittämisen tavoitteet, kuvaukset ja niihin liittyvät menettelyt. Riskienhallintasuunnitelman ensisijaisena tavoitteena on luoda riskienhallintajärjestelmä, jossa riskejä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti kaikki osa-alueet huomioiden ja jossa riskienhallinnan toteutus on suunnitelmallista ja järjestelmällistä. Suunnitelman toimeenpanoa ohjaa strateginen ohjaus.

Riskienhallinnan osalta vuosi 2023 on ennen kaikkea johdon riskienhallinnan menettelyjen päivittämisen, yhdenmukaistamisen ja orientoitumisen aikaa. Tämä tarkoittaa, että menettelyjen tasalaatuisuuden takaamiseksi liikkeelle lähdetään ylimmästä johdosta. Riskien arvioinnin lähtökohtana on erityisesti ennaltaehkäisy, joka on ymmärrettävästi kannattavampaa kuin seurausten korjaaminen. Organisaatiota on tärkeää ohjata ennakoivaan ja riskit tunnistavaan lähestymistapaan.

Tavoitteena on, että 1–2 vuoden kuluttua hyvinvointialueella on toimivat, tarkoituksenmukaiset ja vakiintuneet riskienhallinnan, turvallisuuden ja varautumisen menettelyt. Vastuu, riskien omistajuus ja hallinta ovat tulevaisuudessa vahvemmin tehtäväalueilla ja palvelulinjoilla sekä niiden omavalvonnalla. Tämä edellyttää, että palvelutuotannon tehtäväalueen ja palvelulinjojen toimivan johdon tulee järjestää riskienhallinnan, turvallisuuden ja varautumisen menettelyt strategisen ohjauksen mukaisesti. Tehtäväalueella ja palvelulinjoilla tulee varmistaa riittävät ja oman toiminnan kannalta tarkoituksenmukaiset voimavarat työn tekemiseen. Riskienhallinnan sähköinen tallennusalue Granite otetaan käyttöön kaikissa hyvinvointialueen toiminnoissa.

Toimintasuunnitelmassa tunnistetut hyvinvointialueen riskienhallinnan, turvallisuuden ja varautumisen periaatteet ovat:

1. Varmistetaan tavoitteiden saavuttaminen.
2. Varmistetaan asiakkaiden ja henkilöstön kokemus turvallisuudesta.
3. Huolehditaan hyvästä johtamisesta.
4. Hallitaan riskejä ja otetaan niitä hallitusti.
5. Turvataan toiminnan jatkuvuus varautumalla riskien toteutumiseen kaikkina vuorokauden aikoina.
6. Toiminnan jatkuva kehittäminen, systemaattinen seuranta ja arviointi.

5. Tärkeiden toimintojen turvaaminen ja resurssianalyysi

5.1. Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutus toimintaan

Sosiaali- ja terveystalvelujen sekä pelastustalveluiden on kaikissa olosuhteissa turvattava keskeisten talvelujen ja toiminnan jatkuvuus. Häiriötilanne voi tuottaa uusia asiakkaita ja talveluiden piirissä olevien asiakkaiden talveluntarve saattaa kasvaa.

Kiireelliseen terveydenhuollon ja sosiaalitalvelujen tarpeeseen vastataan myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Perusterveydenhuoltoa kuormittavia häiriötilanteita voivat aiheuttaa erilaiset tartuntataudit tai veden ja ravinnon laadusta johtuvat sairastumiset, jotka yhtä aikaa tuovat lisää asiakkaita ja rajoittavat käytettävissä olevan henkilökunnan määrää. Normaalisti terveydenhuollon päiivystyksestä vastaa Tampereella TAYS:n yhteydessä toimiva Päiivystys Acuta, mutta häiriötilanteessa myös muita toimintoja voidaan muuttaa päiivystysluonteisiksi. Vähemmän akuutteja talveluita supistamalla resursseja voidaan siirtää tarpeenmukaisempiin tehtäviin. On kuitenkin huomioitava, että erilaiset kriisi- ja häiriötilanteet lisäävät yhteydenottoja neuvontapisteisiin, lisäksi häiriötilanteen jälkeinen psykososiaalisen avun tarve voi kuormittaa talveluita. Sosiaali- ja kriisipäiivystyksellä on keskeinen rooli psykososiaalisen tuen ja evakuointien johtamisessa.

Ympäriiivurokautista hoitoa tai talveluita antavien yksiköiden toiminta on turvattava häiriötilanteissa. Yksiköissä on varauduttava mm. sähkö-, lämmön- ja vedenjakelun häiriöiden ja veden saastumisen kaltaisiin tilanteisiin. Sairaaloissa ja muissa suurissa yksiköissä liittymät kuten vesi, kaukolämpö ja sähkö tulevat kahta eri reittiä ja ovat näin varmennettuja. Lisäksi varmennuksiin käytetään kiinteistöissä olevia varajärjestelmiä, jotta toimintaa voidaan jatkaa myös häiriötilanteissa mahdollisimman normaalisti. Häiriötilanteet, kuten onnettomuudet, luonnonkatastrofit ja pandemiat lisäävät tyypillisesti lääketieteellistä hoitoa tarvitsevien potilaiden määrää. Tarvittaessa väliaikaisia lisäpaikkoja saadaan paikkamääriä lisäämällä ja kutsumalla vapaalla olevaa henkilöstöä töihin. Kiireellistä hoitoa tarvitsevat potilaat viedään lähtökohtaisesti TAYS:iin, mutta tilanteissa, joissa potilaita on paljon, heitä voidaan kuljettaa myös muihin päiivystäviin yksiköihin. Tarvittaessa voidaan myös perustaa yksiköitä, jotka pystyvät tarjoamaan kiireellistä hoitoa potilaille. Paikkatarpeen lisääntyessä yksiköissä sisällä olevia asiakkaita voidaan kotiuttaa tehostetusti hyödyntäen kotiin vietäviä talveluita ja omaisten apua. Häiriötilanteessa tulee huomioida myös ne haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat, joiden kotona asuminen on riippuvaista kotiin annettavista talveluista. Mikäli hoidon antaminen koteihin käy häiriötilanteen seurauksena mahdottomaksi, kotihoidon piirissä olevia asiakkaita voidaan siirtää ikäihmistalvelujen yksiköihin tai evakuoida erillisten suunnitelmien mukaisesti.

Sähköisten tietojärjestelmien haavoittuvuus on tärkeää huomioida osana toiminnan turvaamisesta. Häiriöt ja katkokset järjestelmien käytössä vaikuttavat muun muassa tietoliikenneyhteyksiin, tiedon käytettävyyteen ja potilas- ja asiakastietojärjestelmien käyttöön. Ongelmat sähkönjakelussa voivat estää pääsyn tietojärjestelmiin kokonaan ja kyberhyökkäyksestä johtuva järjestelmien toimimattomuus voi saada aikaan merkittävän häiriötilanteen. Tietojärjestelmien ollessa pois käytöstä siirrytään potilas- ja asiakastietojärjestelmiä koskevan häiriötilannesuunnitelman mukaisiin menettelyihin.

Häiriötilanteissa tavallista suurempi joukko hyvinvointialueen asukkaista tai alueelle muualta evakuoiduista ihmisistä saattaa tarvita toimeentulotukea. Toimeentulotuen tarve voi kasvaa esimerkiksi luonnonkatastrofin seurauksena, tai toisaalta palkanmaksun häiriinnyttyä esimerkiksi pitkittyneen lakon tai tietojärjestelmäongelmien vuoksi. Perustoimeentulotuen maksamisesta huolehtii Kela. Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki myönnetään jatkossa hyvinvointialueelta. Poikkeusoloissa toimeentulotuen maksaminen voidaan valtioneuvoston päätöksellä keskeyttää, tai tukea voidaan lykätä tai maksaa alennettuna enintään kolmen kuukauden ajan.

5.2. Hyvinvointialueen väestönsuojelutehtävät

Pelastuslain (2011/379) määritelmän mukaan väestönsuojelu on valmiuslain mukaisten sotilaallisten poikkeusolojen aikana tapahtuvaa humanitaaristen tehtävien suorittamista, joiden tarkoituksena on siviiliväestön suojelu vihollisuuksien ja onnettomuuksien vaaroja vastaan ja siviiliväestön auttaminen selviytymään niiden välittömiltä vaikutuksilta sekä välittömien edellytysten luominen eloonjäämiselle. Normaalioloissa tapahtuvaa, väestönsuojelun kaltaista toimintaa kutsutaan väestön suojaamiseksi.

Hyvinvointialueella on useita väestönsuojeluun liittyviä tehtäviä. Pelastuslain (2011/379) 65 §:n mukaan hyvinvointialueen viranomaisen vastuulla olevat väestönsuojelutehtävät ja niihin varautuminen kuuluvat hyvinvointialueen viran- tai toimenhaltijan virkavelvollisuuksiin ja työsuhteisen tehtäviin.

Geneven sopimuksen lisäpöytäkirjan (1980/82) 61 artikla määrittelee väestönsuojelutehtävät seuraaviksi humanitaarisiksi tehtäviksi:

- i) hälytystoiminta;
- ii) evakuointi;
- iii) suojista huolehtiminen;
- iv) pimennystoimenpiteiden hoito
- v) pelastustoiminta;
- vi) lääkintähuolto, mukaan lukien ensiapu ja hengellinen huolto;
- vii) sammutustoiminta;
- viii) vaarallisten alueiden tiedustelu ja merkitseminen;
- ix) puhdistustoiminta ja vastaavat suojelutoimenpiteet;
- x) tilapäismajoituksen järjestäminen ja tarvikkeiden jakelu;
- xi) osallistuminen hätätilanteessa järjestyksen palauttamiseen ja ylläpitämiseen tuhoalueilla;
- xii) välttämättömien julkisten palvelujen kiireinen kuntoon saattaminen;
- xiii) surmansa saaneista huolehtiminen;
- xiv) avustaminen elintärkeiden kohteiden säilyttämiseksi;
- xv) edellä mainittujen tehtävien edellyttämät lisätoimenpiteet, mukaan lukien suunnittelu ja järjestely, muttei rajoittuen näihin;

Edellä mainituista hyvinvointialueen viranomaisten suunnittelu- ja johtovastuulle kuuluvia ovat:

- i) hälytystoiminta (väestön varoittaminen, Pelastustoimi)
- ii) evakuointi (mukaan lukien laajat väestönsiirrot, Pelastustoimi, SOTE)
- iii) suojista huolehtiminen (tarkastukset, Pelastustoimi)
- v) pelastustoiminta (Pelastustoimi)
- vi) lääkintähuolto, mukaan lukien ensiapu ja hengellinen huolto (SOTE)
- vii) sammutustoiminta (Pelastustoimi)
- viii) vaarallisten alueiden tiedustelu ja merkitseminen (Pelastustoimi)
- ix) puhdistustoiminta ja vastaavat suojelutoimenpiteet (Pelastustoimi)
- x) tilapäismajoituksen järjestäminen (SOTE)
- xiv) avustaminen elintärkeiden kohteiden säilyttämiseksi (Pelastustoimi, SOTE)

Pelastuslain (2011/379) 65 §:n mukaan viranomaiset, laitokset ja liikelaitokset, jotka ovat velvollisia varautumaan väestönsuojeluun, ovat velvollisia laatimaan pelastuslaitoksen johdolla ja yhteistoiminnassa keskenään tarpeelliset suunnitelmat tehtäviensä hoitamisesta väestönsuojelussa. Pelastuslaitokselle on

annettava selvitykset väestönsuojeluun käytettävissä olevista voimavaroista. Pelastustoimi voi lisäksi saada valmiuslain (2011/1552) 17 luvun mukaisia lisätoimivaltuuksia väestönsuojelutehtävien suorittamiseksi.

Sosiaalihuolto on pelastuslain (2011/379) 46 §:n mukaan velvollinen osallistumaan pelastustoiminnan tukemiseen ja väestön suojeluun. Sosiaalihuollolle on täsmennetty vastuu onnettomuuksien uhrien ja evakuoitujen väestön majoituksesta, ruokahuollosta, vaatetuksesta ja muusta perushuollosta sekä avustaminen pelastushenkilöstön huollossa. Lisäksi sosiaali- ja terveystalouden on huolehdittava psykososiaalisen tuen ja palveluiden järjestämisestä. Vastuu psykososiaalisen tuen ensivaiheen johtamisesta ja yhteen sovittamisesta kiireellisissä tilanteissa on 1.1.2023 lukien määritelty lakisääteisesti sosiaalipäivystyksille. Terveystalouden toteuttaa psykososiaalista tukea kiireellisissä tilanteissa yhdessä sosiaalipäivystyksen kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 29a§, Terveystaloulaki 50a§).

Väestönsuojeluun liittyy myös valmiuslain (2011/1552) 116 §:n mukainen väestönsuojelovelvollisuus, mikä tarkoittaa jokaisen Suomessa kotikunnan omaavan 18–67-vuotiaan velvollisuutta suorittaa tarvittavia väestönsuojelutehtäviä.

5.3. Toimintaedellytykset

5.3.1. Perusterveydenhuolto ja päivystys

Päivystys Acuta huolehtii äkillisesti sairastuneiden ja loukkaantuneiden potilaiden päivystyksellisestä hoidosta joka päivä ympäri vuorokauden. Päivystys Acuta on keskeinen toimija suuronnettomuus- ja monipotilasteissa. Päivystyksessä on varauduttu erilaisin suunnitelmin tukemaan suuronnettomuustilanteiden terveydenhuollollisia kiireellisiä tarpeita. Suunnitelmien avulla on varauduttu laajentamaan ja sopeuttamaan toimintaa häiriötilanteiden tarpeisiin. Näin on varmistettu toiminnan resurssointi ja jatkuvuudenhallinta. Häiriötilanteessa myös muita terveydenhuollon toimipisteitä voidaan muuttaa päivystysluonteisiksi.

5.3.2. Sosiaalihuolto

Sosiaalihuollon palvelut ja toimintayksiköt ovat keskenään hyvin erilaisia ja siten myös niiden toimintaedellytyksissä on eroavaisuuksia. Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on turvattava sosiaalihuollon omat lakisääteiset tehtävät sekä vastattava häiriötilanteen muodostamaan palveluiden tarpeen merkittävään kasvuun. Kriittisin sosiaalihuollon resurssi on henkilöstö, jonka saatavuudessa on pulaa jo normaalioloissa. Monia sosiaalihuollon keskeisiä tehtäviä voi hoitaa ainoastaan laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Lisäksi häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa toimiminen voi vaatia sosiaalihuollon henkilöstöltä erityisosaamista (esim. evakuoitokeskuksen perustaminen, psykososiaalisen tuen järjestäminen), eikä hyvinvointialueen sisällä ole näihin tehtäviin nopeasti siirrettävissä olevaa, osaavaa henkilöstöreserviä. Sosiaalihuoltoon kohdistuu myös merkittävää henkilöstömitoituksia ja määräaikoja koskevaa sääntelyä.

Joidenkin sosiaalihuollon toimintojen laajuutta ja tasoa voidaan häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa ajaa tilapäisesti alas ja vastaavasti vahventaa niitä toimintoja, joihin kohdistuu eniten kuormitusta. Poikkeusoloissa valtioneuvosto voi erillisellä asetuksella myöntää hyvinvointialueille oikeuden tilapäisesti poiketa joistain sosiaalihuoltoa koskevista määräajoista.

5.3.3. Sairaalapalvelut

Jos sairaalan on siirryttävä tehostettuun valmiuteen, poliklinikkatoimintaa vähennetään ja päivystyksellistä toimintaa lisätään. Tarvittaessa normaaliajan erikoisalajaosta vuodeosastoilla luovutaan ja osastot muutetaan erikoisalasta riippumattomiksi yhteisosastoiksi. Yhteistyötä muiden yksiköiden ja hyvinvointialueiden kanssa tehostetaan. Valmiusasteen kohottaminen voi tulla tarpeeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa laaja infektioepidemia uhkaa väestön terveyttä. Tällaisessa tilanteessa erikoisalakohtaisista vuodeosastoista tarvittaessa luovutaan ja osastot muutetaan infektio-osastoiksi.

5.3.4. Kuvantaminen ja laboratoriopalvelut

Erikoisalojen Fimlab Laboratoriot Oy toimii Pirkanmaan, Kanta-Hämeen ja Keski-Suomen alueilla vastaten laboratoriopalveluiden tuottamisesta perus- ja erikoissairaanhoidon tarpeisiin. Fimlab ylläpitää näytteenotto- ja analytiikkavalmiuksia hyvinvointialueen kannalta kriittisin osin ympäri vuorokauden. Tilanteissa, joissa toimintavalmiutta pitää kohottaa, turvataan ensisijaisesti näytteenoton, päivystystutkimusten ja verituotteiden saatavuus siirtymällä vain päivystysvalikoimaan kuuluvien tutkimusten tekemiseen. Toimintavalmiuden ylläpitoon on varauduttu yhtenäisellä alueellisella laitekannalla, jonka ansiosta analytiikka voidaan tehdä myös muissa hyvinvointialueen sairaaloissa ja Kanta-Hämeen keskussairaalassa.

Kuvantamiskeskus- ja apteekkiliikelaitoksen tehtävänä on vastata erikoisalojen diagnostisista tukipalveluista radiologian, kliinisen fysiologian ja neurofysiologian, isotooppilääketieteen sekä lääkehuollon osalta. Radiologian erikoisala tuottaa myös potilaiden hoitoon liittyviä toimenpideradiologisia palveluita. Liikelaitos tuottaa myös fyysikkopalveluja erikoisalojen tarpeisiin. Fyysikkoasiantuntijat osallistuvat säteilyturvallisuus- onnettomuuksien hallintaan. Normaaliolosuhteissa radiologisia palveluita sekä päivystys-EEG-tutkimuksia tuotetaan kaikkina vuorokaudenaikoina. Poikkeusoloissa diagnostisten palveluiden määrää voidaan lisätä, mutta niiden saatavuuteen vaikuttavat ensisijaisesti sähkön, laitteiden ja tietoliikenneverkkojen toimivuus.

5.3.5. Lääkkeet ja hoitotarvikkeet

Sairaala-apteekki vastaa hyvinvointialueen toimintayksiköiden lääkehuollosta. Lääkehuollon tehtävänä on hankkia, varastoida ja toimittaa lääkkeet toimintayksiköille. Lääkkeitä on varastoitava laitoksissa lääkkeiden velvoitevarastointilain (2008/979) ja -asetuksen (2008/1114) mukaisesti lääkeaineryhmästä riippuen 6 kk:n, 3 kk:n tai 2 viikon kulutusta vastaava määrä. Velvoitevarasto on sairaala-apteekin normaalia kiertävää lääkevarastoa, jolloin velvoitteesta aiheutuva hävikki voidaan minimoida. Tilanteissa, joissa toimintavalmiutta pitää kohottaa, velvoitevarastointi turvaa suurelta osin lääkehoitojen jatkuvuuden. Laitosten lisäksi lääkkeiden maahantuojilla ja valmistajilla on oltava omat velvoitevarastonsa, joten lääkevarastot Suomen rajojen sisäpuolella ovat kattavat. Poikkeustilanteissa on huomioitava, että tiettyjen lääkevalmisteiden, kuten infuusionesteiden, mikrobilääkkeiden ja tehohoitolääkkeiden kulutukset kasvavat huomattavasti normaalikulutuksesta, joten varastot eivät riitä yhtä kauan kuin normaalioloissa. Viranomaiset voivat ohjeistaa poikkeus- tai häiriötilanteissa korottamaan varastoja tiettyjen lääkeaineiden tai lääkeaineryhmien osalta. Lääkehuollon palveluiden osalta sairaala-apteekin toiminnassa keskitytään turvaamaan poikkeustilanteissa ylläpidettävien toimintojen lääkehuolto.

5.3.6. Lääkintälaitteet

Hyvinvointialueella on käytössä yksi yhtenäinen laiterekisteri, johon lääkintälaitteet on rekisteröity. Tietojen ylläpitämiseksi on yhdenmukaiset menettelytavat, jotka täyttävät lääkintälaitteille asetetut lait ja asetukset.

Laitekannan hyvää toimintavarmuutta ylläpidetään säännöllisillä määräaikaishuolloilla. Valmiutta kohotettaessa siirretään huoltotoiminnan painopistettä määräaikaishuolloista akuutimpiin viankorjauksiin. Ennakoivilla ja asteittain lisättävillä laite-, varaosa- ja tarvikehankinnoilla ylläpidetään kulloinkin tarvittavalle ajanjaksole optimoitua varastoa. Laitteiden käyttäjäyksiköt tekevät arviointia laitteiden ja niiden kulutustarvikkeiden tarpeesta, jonka perusteella lääkintätekniikan ja hankintatoimen yksiköt ohjaavat omia toimenpiteitään parhaan laite- ja tarvikekannan turvaamiseksi.

5.3.7. Materiaalihuolto ja logistiikka

Tuomi Logistiikka tuottaa materiaalihuolto- ja kuljetuspalvelut myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Häiriötilanteen aikana turvataan potilas-, lääke-, ruoka-, välinehuolto-, puhtaan pyykin-, varastotavaran- sekä jätteiden kuljetukset. Henkilöresurssit järjestetään vuosilomien siirroilla, työaikamuutoksilla sekä tuotannon uudelleenjärjestelyllä. Suuronnettomuustilanteissa vastuu potilaskuljetusten ajojärjestelystä ja siirtyä ensihoitokeskuksen koordinoitavaksi. Häiriötilanteen aikana kiireettömiin potilaskuljetuksiin varatut autot ovat ensihoitokeskuksen käytössä, kunnes tilanne on normalisoitunut. Kiireettömät potilaskuljetukset hoidetaan mahdollisuuksien mukaan, jos kriittiset kuljetukset eivät käytä koko kuljetuskapasiteettia.

5.3.8. Ruokahuolto

Hyvinvointialueen ruokapalveluita tuotetaan pienimuotoisesti omana tuotantona ja pääosin siitä vastaa Pirkanmaan Voimia Oy. Kaikki ruokapalvelua järjestävät tahot varmistavat omavalvontajärjestelmällään, että elintarvikkeiden, elintarvikehuoneiston ja siellä harjoitettavan toiminnan elintarvikemääräyksissä (Elintarvikelaki 2006/23) asetetut vaatimukset täyttyvät. Häiriötilanteissa potilasruokailu turvataan kohdentamalla ruokapalveluhenkilöstön resurssit potilaiden aterioiden ruokatuotantoon. Ruokapalveluissa otetaan käyttöön suppeampi ruokalista, joka on koostettu valmiuselintarvikevarastosta. Potilasruokailussa käytetään pääosin kertakäyttöastioita, joista on valmiusvarasto olemassa. Tarvittaessa henkilöstöresursseja vahvistetaan vuosilomien siirroilla ja työaikamuutoksilla. Ravintokeskusten välistä yhteistyötä tiivistetään henkilöstösiirroilla sekä toimittamalla ruokatuotteita ja aterian osia yksiköiden välillä. Evakuointien ruokahuollosta on sovittu kuntien evakuointisuunnitelmissa. Vuodenvaihteen häiriötilanteissa nojataan näihin suunnitelmiin.

5.3.9. Ensihoitopalvelut

Ensihoito on keskeinen toimija suuronnettomuus- ja monipotilastilanteissa sekä kaikissa yhteiskunnan normaaliolojen häiriötilanteissa. Ensihoito tekee tiivistä yhteistyötä potilassiirtoja järjestävän Tuomi Logistiikan, pelastustoimen sekä perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen kotiin vietävien palveluiden kanssa. Ensihoidossa on varauduttu laajentamaan ja sopeuttamaan toimintaa normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin erilaisin suunnitelmin. Ensihoidon valmiussuunnitelmat yhteensovitetään YTA-alueen sisällä ja kansallisella tasolla, näin Ensihoidon yksiköt voivat tarvittaessa toimia hyvinvointialueen rajojen ulkopuolella. Kyky toimia häiriötilanteissa perustuu normaalioloissa hankittuun ja ylläpidettyyn suorituskykyyn. Suorituskyky pohjautuu riittäviin henkilöresursseihin, ajantasaisiin henkilövarauksiin, materiaaliseen varautumiseen, koulutuksien ja harjoittelun avulla ylläpidettyyn osaamiseen, viranomaisten väliseen yhteistoimintaan sekä suunnitelmien laatimiseen, testaamiseen ja ylläpitoon.

Ensihoidon kannalta on tärkeää, että hyvinvointialueella on riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Osa ensihoidosta toteutetaan ostopalveluna, joten hankittavien palvelujen on oltava sisällöltään, laajuudeltaan ja määrälliseltä osuudeltaan sellaisia, että hyvinvointialue pystyy huolehtimaan kaikissa tilanteissa järjestämisvastuunsa toteuttamisesta myös hankittavien palvelujen osalta.

5.3.10. Pelastustoimi

Pelastuspalvelut huolehtivat toimintaedellytyksistään itsenäisesti ja yhteistoiminnassa muiden tahojen kanssa. Toimintaedellytystensä turvaamiseksi pelastuspalvelut ja sen toiminta on suunniteltu erilaisiin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin mukautuvaksi. Mukauttamistoimenpiteitä ovat esimerkiksi toiminnan keskitäminen tai hajauttaminen, henkilöstön siirtäminen ja kouluttaminen toisiin tehtäviin, poikkeava työvuorosuunnittelu sekä materiaalin, ajoneuvojen tai tilojen haltuunotto. Osa toimenpiteistä edellyttää poikkeusolojen mukaisten lisätoimivaltuuksien käyttöönottoa ja osa toimenpiteistä on toteutettavissa esimerkiksi pelastustoiminnan johtajan toimivaltuuksin (PelL 2011/379 36 §).

Pelastustoimen lakisääteisiin tehtäviä (onnettomuuksien ehkäisy, valvonta ja varautuminen) toteutetaan kaikissa turvallisuustilanteissa. Normaalioloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa edellä mainittujen toimintojen sujuva hoitaminen edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja, osaamisen ylläpitoa ja toimivia tietojärjestelmiä. Poikkeusoloissa toimintoja priorisoidaan ja siirretään myöhemmin tehtäviksi.

5.4. Sopimusperusteinen varautuminen

Valmiuslain (1552/2011) 12§ mukaan valtion viranomaisten, valtion liikelaitosten ja kuntien lakisääteinen velvollisuus on varmistaa tehtäviensä häiriötön hoitaminen kaikissa oloissa. Varautuminen tulee ulottaa koskemaan myös organisaation kriittisten toimintojen jatkuvuuteen vaikuttavia ulkoistettujen ja ostopalvelujen, materiaalihankintojen sopimuksia sekä yhteishankintoja. Hankinnoissa varautumisen päämääränä on, että tuotettava palvelu ei keskeydy tai se palautuu normaaliksi mahdollisimman pian. Erityisen tärkeänä nähdään elintärkeiden palveluiden turvaaminen ja niiden huoltovarmuus. Elintärkeitä toimintoja sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta ovat esimerkiksi kiireellinen ensihoito, vaativa erikoissairaanhoido, lääkkeitä ja lääkintätarvikkeiden jakelu, perusterveydenhuolto ja sosiaalitoimi, tukipalvelut sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen tarvittava infra (vesi, sähkö, jätehuolto, logistiikka ja päivittäistavarahuolto).

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristö rakentuu monituottajamallin mukaisesti julkisten toimijoiden ja yksityisten palveluntuottajien varaan. Palveluiden toimintavarmuus ja luotettavuus on turvattava sopimusperusteisella varautumisella. Palveluja ulkoistettaessa ja sopimuksia tehtäessä järjestäjällä säilyy velvollisuus varmistaa, että tehdyt sopimukset tukevat julkisen organisaation vastuulla olevaa lakisääteistä varautumista. Julkisen toimijan vastuu varautumisesta sekä palveluiden jatkuvuudesta ei siirry palveluntuottajalle, vaikka palvelu toteutettaisiin sopimusperusteisesti. Hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevasta toiminnasta sopimuksia laadittaessa hyvinvointialueen on edellytettävä yksityisiä palveluntuottajia laatimaan ja esittämään suunnitelma valmiudesta ja jatkuvuudenhallinnasta sekä sovittava häiriötilanteen ilmoitusmenettelyistä kuten myös tilannekuvan ylläpitämisestä ja välittämisestä.

Pirkanmaan hyvinvointialueen palvelujen ostopalvelujen volyymi on noin 1,1 miljardia euroa, näistä 676 miljoonaa on asiakaspalvelujen ostoja ja noin 421 miljoonaa euroa muiden palvelujen ostoja. Tämän lisäksi hyvinvointialue ostaa aineita, tarvikkeita ja tavaroita noin 180 miljoonalla eurolla. Pirkanmaan hyvinvointialueen yhteistyösopimusten ja hankintojen sopimusperusteinen varautuminen pohjautuu valtakunnalliseen ohjeistukseen. Sopimusperusteinen varautuminen sisällytetään hankintojen kilpailutuksiin ja uusiin sopimuksiin. Hyvinvointialue huolehtii siitä, että järjestämisvastuun mukainen sopimuseuranta ja valvonta toteutuvat. Sopimuskumppaneiden, niiden alihankintayritysten ja muiden verkostokumppaneiden jatkuvuuden hallinnan tasoa valvotaan huoltovarmuuskeskuksen laatimien Sopiva-suositusten lausekkeiden avulla. Sopimusperusteinen varautuminen edellyttää vahvaa sopimusohjausta. Hyvinvointialueen sopimusohjausta tehdään sopijakumppaneiden kanssa käytävissä neuvotteluissa, sopimusten valmistelussa, laadituissa sopimuksissa sekä sopimusten valvonnassa.

5.5. Kolmannen sektorin ja seurakuntien kanssa tehtävä yhteistyö

Järjestöillä on merkittävä rooli onnettomuuksiin ja häiriötilanteisiin varautumisessa. Järjestöt tuottavat palveluja, koordinoivat vapaaehtoisten osallistumista viranomaisia tukevaan toimintaan ja ylläpitävät esimerkiksi valmiustoimintaan liittyvää erityisosaamista. Järjestöt kanavoivat, johtavat ja koordinoivat myös järjestöihin kuulumattomien kansalaisten auttamishalua erilaisiin auttamistehtäviin. Suomen Punaisen Ristin asemasta ja tehtävistä on säädetty Suomessa lailla (laki Suomen Punaisesta Rististä 2000/238 ja asetus 2017/827). Suomen Punaisella Ristillä on valtakunnalliset yhteistyömuistiot STM:n ja SM:n hallinnonalan kanssa, joissa on sovittu varautumisesta ja vapaaehtoistoiminnan koordinaatiosta.

Suomen Punainen Ristin tai Vapaaehtoisen pelastuspalvelun järjestöverkoston hälytysryhmissä toimii Pirkanmaalla noin 950 koulutettua, yhteistoimintaan harjaantunutta vapaaehtoista. Maakunnan alueella toimintaa koordinoi Suomen Punaisen Ristin Hämeen piiri, joka on asettanut valmiuspäällikön yhteyshenkilöksi hyvinvointialueen kanssa tehtävään varautumisyhteistyöhön. Suomen Punaisella Ristin toimijoiden hälyttäminen tapahtuu viranomaisnumeron kautta. Yhteistyötä tehdään myös varautumiskoulutus- ja harjoitustoiminnassa.

Ennen hyvinvointialueen aloittamista yhteistyösopimuksia on alueen kuntien ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kanssa. Yhteistyön ja pitkäjänteisen varautumistyön varmistamiseksi Pirkanmaan hyvinvointialueen aloittaessa pyritään siihen, että Suomen Punaisen Ristin ja sen koordinoitavastuun alla toimivien muiden vapaaehtoisjärjestöjen hälytysryhmien (Vapaaehtoinen pelastuspalvelu) kanssa tehdään yksi, koko hyvinvointialueen laajuinen yhteistyösopimus. Sopimuksessa määritellään tilanteet, joissa hyvinvointialue voi hälyttää koulutettuja vapaaehtoisryhmiä tukemaan viranomaistoimintaa, miten hälyttäminen tehdään ja millä ehdoilla hälytysryhmät ovat käytettävissä.

Seurakuntien järjestämä henkinen huolto on tärkeä osa psykososiaalisen tuen kokonaisuutta. Tampereen kaupungilla on Tampereen evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa yhteistyösopimus, jossa on sovittu seurakunnan henkilöstön toimimisesta psykososiaalisen tuen tehtävissä sekä hätämajoituksen järjestämisestä seurakunnan leirikesköksissä. Sopimuksen on sovittu siirtyvän sellaisenaan Pirkanmaan hyvinvointialueelle.

6. Toiminnan turvaaminen

6.1. Johtaminen

Hallintosäännön mukaisesti Pirkanmaan hyvinvointialueen aluehallitus vastaa hyvinvointialueen konsernin kokonaisturvallisuuden hallinnasta, johon kuuluvat uhkiin varautuminen, normaaliolojen häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. Hallintosäännön 14 luvussa määrätään toimivallasta vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Lisäksi hyvinvointialueelle on laadittu toimintasäntö täydentää hallintosäännön 14 luvun määräyksiä toimivallasta ja johtamisesta vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Aluehallitus vastaa valmiussuunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä siitä, että hyvinvointialueen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa.

Hyvinvointialuejohtaja vastaa aluehallituksen alaisuudessa valmiussuunnittelun kokonaisuuden johtamisesta ja antaa tarvittaessa yleiset ohjeet valmiussuunnitelmien laatisemisesta.

Konsernipalvelujohtaja, sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja, pelastusjohtaja ja tukipalvelujohtaja vastaavat valmiussuunnittelun johtamisesta alaisensa tehtäväalueen ja palvelutuotannon osalta.

Häiriötilanteiden aikana ja poikkeusoloissa hyvinvointialuejohtaja, pelastusjohtaja, hyvinvointialueen terveyden- ja sairaanhoidosta vastaava johtajaylilääkäri sekä palvelutuotannon linjajohtaja voivat käyttää normaaliolojen hallintosäännön määrittelemästä toimivallasta poiketen päätösvaltaa hyvinvointialueen palvelujen turvaamiseksi ja tilanteen normalisoimiseksi. Päätösvalta voi koskea esimerkiksi toimenpiteiden yhteensovittamista eri tehtäväalueiden ja palvelulinjojen välillä, taloudellisten resurssien tai henkilöstöresurssien suuntaamista, tiedottamista tai muuta häiriötilanteen hoitamiseksi välttämätöntä päätöstä. Tämä päätösvalta koskee kertaluontoisia päätöksiä ja toistaiseksi voimassa olevia päätöksiä, jotka on tehtävä poikkeusoloissa kiireellisesti. Toistaiseksi voimassa olevat päätökset viedään hallintosäännön mukaisessa järjestyksessä toimivaltaisen viranomaisen arvioitavaksi ja päätettäväksi. Muutoin voimassa olevia hallinto- ja toimintasääntöjä noudatetaan myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, ellei valmiuslaista muuta johdu.

Häiriötilanteiden aikana ja poikkeusoloissa hyvinvointialueen toimintaa johtaa hyvinvointialuejohtaja ja hänen johtamansa häiriötilannejohtoryhmä. Häiriötilannejohtoryhmän jäsenistöä voidaan päivittää vastamaan häiriötilanteen tai poikkeusolojen vaatimia tarpeita.

Häiriötilannejohtoryhmä:

- hyvinvointialuejohtaja, pj.
- konsernipalvelujohtaja
- sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja
- pelastusjohtaja
- tukipalvelujohtaja
- terveyden- ja sairaanhoidotoiminnasta vastaava johtajaylilääkäri
- viestintäjohtaja
- henkilöstöjohtaja
- hyvinvointialueen johtajan assistentti, siht.
- tarvittaessa kutsuttavat asiantuntijajäsenet

Tilannekuvaa häiriötilannejohtoryhmälle tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus yhteistyössä pelastuslaitoksen tilanne- ja johtokeskuksen, ensihoidon tilannekeskuksen ja monivalvomon kanssa.

Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa hyvinvointialuejohtaja ja häiriötilannejohtoryhmä vastaavat tilanteen edellyttämistä toimenpiteistä ja ohjaavat voimavaroja eri tehtäväalueille häiriötilanteen ja poikkeusolojen vaatimusten mukaisesti. Tehtäväalueilla (strateginen ohjaus, tukipalvelut) ja palvelutuotannossa (sosiaali- ja terveystoiminnat, pelastuspalvelut) toimivat häiriötilanteisiin sovitut johtoryhmät.

6.2. Tilannekuva

Tilannekuvalla tarkoitetaan kuvausta vallitsevista olosuhteista, tilanteen syntyyn johtaneista tapahtumista ja tiedoista, tilanteen kehittymistä koskevista arvioista sekä toimijoiden toimintavalmiuksista. Tilannetietoisuus pohjautuu tilannekuvaan ja sillä tarkoitetaan tilanteessa toimivien henkilöiden tarvitsemää ymmärrystä tapahtuneista asioista, olosuhteista, tavoitteista ja tapahtumien mahdollisista kehitysvaihtoehdoista.

Tilannekuva on keskeinen tiedolla johtamisen väline erityisesti häiriötilanteiden hoidossa. Hyvin koottu ja riittävän usein päivittyvä tilannekuva voi myös auttaa ennakoimaan häiriötilanteita. Nopea reagointi ja kattava, häiriötilanteen tarpeisiin mukautuva tilannekuva auttaa johtamaan toimintoja tuloksekkaasti myös vaikeissa, ennakoimattomissa tilanteissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksella on keskeinen rooli tilannekuvan kokoamisessa, analysoinnissa ja jakamisessa. Tilannekuva voidaan jakaa paikallisen, alueellisen ja valtakunnallisen tason tilannekuviin. Paikallinen tilannekuva muodostetaan yhdistelemällä ja analysoimalla yksittäisiä tilannetietoja. Alueellinen tilannekuva (esim. hyvinvointialueet ja yhteistyöalue) muodostetaan yhdistämällä ja analysoimalla paikallistason tiedot yhtenäiseksi alueelliseksi tilannekuvaksi. Valtakunnallinen tilannekuva muodostetaan valmiuskeskusten avulla yhdistelemällä ja analysoimalla yhteistyöalueiden tilannekuvatiedot kansalliseksi kokonaisuudeksi. Tilannekuvaa jaetaan toimialan sisällä sekä muiden tilannekuvatietoa tarvitsevien viranomaisten kesken.

Pirkanmaan hyvinvointialueella tilannekuvaa kokoaa Sisä-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus yhteistyössä pelastuslaitoksen tilanne- ja johtokeskuksen, ensihoidon tilannekeskuksen ja monivalvomon kanssa. Tilannekuvan sisältöä päivitetään valtakunnallisten tietosisälytöjen lisäksi häiriötilanteen vaa-
timilla tiedoilla. Sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus raportoi Sisä-Suomen YTA-alueen sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvaa säännöllisesti valtakunnan tasolle.

6.3. Viestintä

Häiriötilanneviestintä on tehostettua viestintää poikkeuksellisessa tilanteessa. Viestinnän nopeus, selkeys ja luotettavuus kasvavat häiriötilanteessa.

Kun aluehallitus tai hyvinvointialuejohtaja on päättänyt häiriötilanteiden ja poikkeusolojen johtosäännön mukaisesta erityistoimivallan käyttöön ottamisesta, kaikki hyvinvointialueen tiedotteet, lausunnot ja haastattelut annetaan hyvinvointialueen viestintäjohtajan koordinoimana häiriötilannejohtoryhmän kautta, ellei hyvinvointialuejohtaja häiriötilanteiden aikaisessa johtoryhmässä toisin päättä.

Pirkanmaan hyvinvointialueen viestintäjohtaja vastaa viestinnän organisoinnista omalle henkilöstölle, asukkailla, asiakkaille, tiedotusvälineille sekä tarvittaessa eri viranomaisille ja yhteistyökumppaneille. Viestintäjohtaja saa ajantasaisen tilannekuvan häiriötilannejohtoryhmästä.

Henkilöstön keskeisin viestintäkanava myös häiriötilanteessa on intranet. Lisäksi käytetään sähköpostia ja kuulutuksia. Asukkaiden ja asiakkaiden häiriötilanteen viestinnän tulee olla eri väestöryhmille saavutettavaa ja selkokielistä. Häiriötilanneviestinnässä käytetään verkkosivujen ja mediaviestinnän lisäksi sosiaalisen median kanavia (esim. Facebook, Twitter, Instagram). Niiden avulla tieto kulkee verkostomaisesti ja esimerkiksi varoituksia tai ohjeita on helppo jakaa. Sosiaalista mediaa seurataan myös tiedotusvälineissä ja sen kautta asukkaat ohjataan laajemman ajantasaisen tiedon äärelle, esimerkiksi pirha.fi:n koostesivustolle. Tiedotusvälineiden lisäksi hyvinvointialueen työntekijät, järjestöt ja muut yhteistyökumppanit ovat keskeisiä viestijöitä niissä tilanteissa, joissa tulee saavuttaa väestöryhmiä, jotka eivät toimintakykynsä vuoksi voi käyttää sähköisiä viestintäkanavia.

Tukipalvelujen tehtäväalue organisoii tarvittaessa asiakkaille ja asukkaille suunnatut puhelinpalvelut. Häiriötilannejohtoryhmä linjaa mahdollisen mediatilaisuuden järjestämisen, muodon ja kokoonpanon.

Häiriötilanneviestinnän tavoitteena on varmistaa ihmisten turvallisuus sekä turvata organisaation toimintaedellytykset. Lisäksi häiriötilanneviestinnällä tiedotetaan palveluiden järjestelyistä sekä varmistetaan, että julkisuudessa on tilannekuvaan ja ajantasaiseen tietoon perustuvaa tietoa kyseisestä häiriötilanteesta.

Häiriötilannetta johtava viranomainen vastaa häiriötilanteen viestinnästä. Onnettomuus- tai muussa äkillisessä tilanteessa johtovastuun ollessa poliisi- tai pelastusviranomaisella heidän kanssaan sovitaan hyvinvointialueen viestinnän rooli tilanteessa. Viestintä ei saa haitata muiden viranomaisten toimia, esimerkiksi vaikeuttaa poliisin tekemää tutkintaa. Onnettomuustilanteissa huolehditaan uhrien ja omaisten tieto- ja yksityisyydensuojasta ja heitä suojellaan tilanteessa, jossa heidän arvostelukykynsä on loukkaantumisen tai mielentilan vuoksi mahdollisesti tilapäisesti heikentynyt.

6.4. Turvallisuusselvitykset

Turvallisuusselvitysten tarkoitus on ennaltaehkäistä kansallista turvallisuutta vaarantavaa toimintaa. Selvityksillä suojataan myös merkittäviä yksityisiä taloudellisia etuja ja yritysten turvallisuusjärjestelyjä. Turvallisuusselvityslain (2014/726) tarkoituksena on parantaa mahdollisuuksia ennakolta ehkäistä toimintaa, joka voi vahingoittaa valtion turvallisuutta, maanpuolustusta, Suomen kansainvälisiä suhteita, yleistä turvallisuutta tai muuta niihin verrattavaa yleistä etua tai erittäin merkittävää yksityistä taloudellista etua tai edellä tarkoitettujen etujen suojaamiseksi toteutettavia turvallisuusjärjestelyjä.

Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (2019/906) edellyttää vuoden 2023 alusta, että luotettavuutta edellyttävät tehtävät tunnistetaan ja luotettavuudesta varmistutaan. Tiedonhallintayksikön on siis tunnistettava ne tehtävät, joiden suorittaminen edellyttää sen palveluksessa olevilta tai sen lukuun toimivilta henkilöiltä erityistä luotettavuutta. Turvallisuusselvitysten menettelyt suunnitellaan hyvinvointialueen tarpeita vastaavaksi. Turvallisuusselvityksen jälkeen käynnistyy myös nuhteettomuusseuranta, joka on voimassa sen ajan, kun henkilö toimii selvityksen kohteena ollessa tehtävässä tai toimeksiannossa.

6.5. Varausjärjestelyt

Hyvinvointialueiden tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa. Pirkanmaan hyvinvointialue turvaa toimintakykyään poikkeusoloissa huolehtimalla henkilövarauksista niiden työntekijöiden osalta, joiden palvelukseen kutsuminen saattaisi vaarantaa yleistä etua. Henkilövaraukset tehdään vähintään viiden vuoden välein aluetoimistoon ja siviilipalvelukeskukseen. Poikkeusoloihin varautumiseen kuuluu myös ajoneuvojen ja työkoneiden varaaminen. Hyvinvointialue on arvioinut sen käytössä olevien ajoneuvojen ja työkoneiden varaustarpeet, jotta päivittäisten tehtävien hoitaminen mahdollistuu. Ajoneuvojen ja työkoneiden varaukset ilmoitetaan säännöllisin väliajoin ELY-keskukselle.

7. Toipuminen ja jälkihoito

Äkillisten traumaattisten tilanteiden psykososiaalista tukea ohjaavat lainsäädäntö, sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistukset sekä kansalliset ja kansainväliset hoitosuositukset sekä konsensuslausumat. Psykososiaalinen tuki ja palvelut on päätermi koko sille toiminnalle, jota järjestetään tilanteissa, joissa henkilöiden kokema tapahtuma on potentiaalisesti traumatisoiva ja heidän hyvinvointiinsa ja toimintakykyynsä mahdollisesti pitkäkestoisesti vaikuttava. Äkillinen traumaattinen tilanne tapahtuu tyypillisesti ilman

ennakkovaroitusta ja kontrolloimattomasti. Se aiheuttaa huomattavaa kärsimystä, on potentiaalisesti traumatisoiva ja voi vaikuttaa kokijansa hyvinvointiin ja toimintakykyyn pitkäkestoisesti. Traumaattiseen psykiseen kriisiin liittyy hallinnan tunteen menetys ja kokemuksen ylivoimaisuus, jossa yksilön tavanomaiset selviytymis- ja sopeutumiskeinot eivät ole riittäviä. Vastaava ilmiö voi esiintyä paitsi yksilön myös yhteisön tai organisaation tasolla. Psykososiaalisen tuen tavoitteena on ihmisiin kohdistuvien seuraamusten rajoittaminen ja tapahtuman aiheuttaman psykikkisen stressin torjuminen ja lievittäminen.

Psykososiaalisen tuen kokonaisuuden suunnittelu äkillisiä traumaattisia tilanteita varten on osa lakisääteistä valmiussuunnittelua ja varautumista. Vuoden 2023 alussa voimaan astuvat säädösmuutokset sosiaali- ja terveydenhuoltolaissa määrittelevät entistä tarkemmin sosiaalihuollon psykososiaalisen tuen ja terveydenhuollon psykososiaalisen tuen tehtäviä, keskinäistä yhteistyötä ja työnjakoa. Hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla on keskeinen rooli psykososiaalisen tuen järjestämisessä. Sosiaali- ja kriisipäivystyksellä on lakisääteinen johtovastuu psykososiaalisen tuen kokonaisuudesta kiireellisessä tilanteessa. Hyvinvointialueen muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut osallistuvat psykososiaalisen tuen antamiseen. Tärkeä apu psykososiaalisen tuen järjestämisessä ovat kolmannen sektorin ja hengellisten yhteisöjen toimijat.

Asiakkaalla on laajamittaisessakin tilanteessa oikeus saada ammatillinen arvio tuen tarpeestaan ja mahdollisista käytettävissä olevista palveluista. Kriisityön keskeisenä elementtinä on aktiivinen seuranta, trauma-peräisten häiriöiden tunnistaminen sekä tarpeen mukaan ohjaaminen terveydenhuollon palveluihin jatkohoittoon. Psykososiaalisen tuen järjestäminen voi isoa ihmisjoukkoa koskettavissa tilanteissa vaatia suurta määrää hyvinvointialueen ammattihenkilöstöä tilanteen hoitamiseen. Psykososiaalisen tuen järjestämisen näkökulmasta apua ja palveluita tarvitsevien määrä voi olla huomattavasti suurempi kuin tilanteen suorien osallisten tai onnettomuuden uhrien lukumäärä, sillä tuen järjestämisessä voi olla tarpeen huomioida suuri joukko läheisiä, silminnäkijöitä tai muutoin tapahtumasta kuormittuneita ja järkyttyneitä ihmisiä. Psykososiaalisen tuen tarve voi laajoissa tilanteissa olla myös huomattavan pitkäkestoista. Hyvinvointialue organisoii tarvittaessa erillisiä asiointi- ja palvelukanavia pitkäkestoisen psykososiaalisen tuen järjestämiseen yhteistyössä kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden kanssa.

8. Valmiussuunnitelman hyväksyntä, päivittäminen ja julkaisu

Valmiussuunnitelman hyväksyy Pirkanmaan hyvinvointialueen aluehallitus. Valmiussuunnitelma tarkistetaan ja tuodaan aluehallituksen käsiteltäväksi kerran valtuustokaudessa ja aina, kun turvallisuusympäristössä tapahtuu olennaisia muutoksia. Valmiussuunnitelman yleisen osan päivittämisen koordinaatiosta vastaa konsernipalvelut. Valmiussuunnitelman yleinen osa on julkinen ja se julkaistaan hyvinvointialueen ulkoisilla sivuilla.